

Johann Cothmann

Disputatio Solennis De Summa Scripturae Autoritate ex I. Thess. II. 13

Rostochii: Kilius, [ca. 1648]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn738366552>

Druck Freier Zugang

R 4 Nov 1648

Lothmann, Johann
Vert. Mercurius, Caspar
mit Progr. (2x)

Universitäts-
Bibliothek
Rostock

DISPUTATIO SOLENNIS
DE

SUMMA
SCRIPTURÆ
AUTHORITATE

ex I. Thes. II. 13.

Quam

ADJUVANTE SCRIPTURÆ
AUTORE, OPTIMO MAXIMO

Consentiente Amplissima Facultate Theologica

PRÆSIDE

UIRO

Plurimum Reverendo, & Excellentissimo,

DN. JOHANNE COTHMANNO,
SS. Theol. Doctore & Professore Pu-
blico celeberrimo, Facultatis Theologicæ
Spectabili DECANO, Domino Collega
multum observando

Pro impetrandis summis in Theologia honoribus

Publico examini subijcit

M. CASPARUS MAURITIUS,
Logicæ Professor Publicus.

*Ad diem 1X. Martij in Auditorio Majori
horis ante- & pomeridianis.*

ROSTOCHII,

DISPUTATIO SOLEMNIS

DE

SUMMA

SCRIPTURAE

AUTHORITATE

EX L. THEO. II. 12.

Q. 12.

ADIVANTE SCRIPTURAE

AUTORE OPTIMO MAXIMO

(S) ANTONIO AUGUSTINO FACULTATE THEOLOGICA

PRÆSIDI

VIRI

THEOLOGICI & EXCELSISSIMI

DN. JOHANNES COTTMANN

SS. THEOL. DOCTOR & PROFESSOR P. R.

PHIL. CELEBRIS. FACULTATE THEOLOGICA

SPECTABILI DEANO, DOMINO COLLEGI

INDIGNUS SERVANDUS

P. JOHANNES COTTMANN THEOLOGICAE FACULTATIS

PHIL. CELEBRIS

M. CASPARUS MAURITIUS

LEGIS PROF. P. R.

AD HOC EX. AMPLI IN EXAMINE THEOL.

PRÆSIDI & P. R.

ROSTOCK

In Nomine Jesu Christi Domini
Nostri!

Namini ignotum esse potest, cum ex *Actuum* Apostolicorum capite XVII. ubi describitur conversio Thessalonicensium, tum infinitis locis aliis, Apostolos unam palmariam Thesin seu Conclusionem, adminiculante gratia Spiritus Sancti propugnasse, hanc nempe, Quod Jesus Nazareus sit Christus, quodq; Fides in Christum sit unica ratio salutis æternæ consequendæ. Et quoniam varia hominum genera adversus hanc veritatem insurgerent, obmiterenturq; simul Philosophi Ethnici, quibuscum disceptabatur, partim an felicitas aliqua æterna post hanc vitam speranda esset, partim, an illa felicitas per Idololatriam gentilem, an vero per Christianismum esset obtinenda; & Judæi tum inconversi, qui salutem æternam in Judaismi solius observatione collocabant; tum conversi, qui conjungi oportere Judaismum cum Christianismo contendebant, unde gemina emergebat controversia, (ne nunc de eâ dicamus, an gentes ad consortium Evangelij admittendæ essent, quæ primos Christianos suspensos ac dubios tenuis, ut ex aliquot *Actuum* capitibus potissimum undecimo manifestum est) an Gentes sub conditione observationis Mosaicarum Legum essent admittendæ, an vero salutem Judæi. ut quibus lex data erat, conjungere Judaismum cum Christianismo deberent; tandem ex Christianis ipsis orti *ψευδοχριστοι καὶ ψευδοπροφήται* quibuscum de Fide Christiana pariter & Moribus disceptatio erat; quamvis, inquam, tot hostes experiretur doctrina salutaris, uno tamen gladio Apo-

Vide,
Act. XIV.
15. & XVII
22,
Act. II. III.
IV. V. VI.
VII. IIX.
XIII. &c.

Act. XV.
& XVI.
Ebr. VII.
VIII. IX. X.
I. Cor. XV.
II. Pet. II.
I. Joh. II. 19

Eph. VI. 17. soli sibi depugnandum ducebant, gladio nimirum Verbi viri & Ebr. IV. 12. efficacia, quippe quod penetrantius est quovis gladio utriusq; incidente. De quo cum ex more laudabili & decreto Veneranda Facultatis Theologica dicendum aliquid esset, non dubitavimus ex multis locum maximè illustrem seligere 1. Thess. II. XIII. ad cujus explicationem dum accingimur, DEUM Opt. Max. ex animo invocamus, ut virtute Verbi sui nostras mentes illustret, linguam & calamus regat, solvatq; in Gloriosissimi Nominis sui sempiternum honorem.

THESIS I.

GRaphicè verbum DEI commendat Apostolus brevi commate, primum ab Autore DEO, deinde à salvifico effectu.

2. Ipsum verbum vocat λόγον ἀκοῆς τῆ θεῆς. In textu quædam est vocum trajectio, ut sunt in Paulinis Epistolis nonnullæ figuræ orationis, & simplicis elocutionis mutationes, à viris doctis observatæ. λόγον ἀκοῆς est λέξις ἐβραϊζου, quem Hellenismus (sive id commodè fiat, sive minus, nunc non disquirimus) magni vocarunt viri, id est, λόγον ἀκούμενον seu ὃν ἡκούει, verbum, quod ab Apostolo audiebant Thessalonicenses. Lutherus μεταφράζει: Das Wort göttlicher Predigt. Rectè & ex sensu Ebræorum, quorum usurpatione ἀκοή & κήρυγμα coincidunt, ut patet ex Esa. LII. 7. allegato Rom. 10. 17. Conf. Joh. XII. 38.

3. Cæterum per verbum illud prædicatum atq; auditum non intelligitur aliud verbum, quam Evangelium, de quo præcesserat cap. I. 5. hoc est, τὸ κήρυγμα seu prædicatio Jesu Christi consistens in revelatione misterii, inde ab initio mundi divinitus quidem promissi, sed taciti & minus clarè annunciati, clarissimè autem patefacti tempore Novi Testamenti, & juxta prophetarum priscorum oracula prolati atq; aperti Evangelio coruscante, Rom. XVI. 25. 26.

4. Unum enim idemq; DEI verbum est, si universalia & substantialia salutis dogmata spectes, quod ab initio in Ecclesia V. T. sonuit, quodq; ad hunc usq; diem in Ecclesia durat, neq; alia Theologia in libris

bris N. Test. traditur, quàm quæ comprehensa est Pentateucho Moſis, nec Moſes novam de DEO iisq; quæ fixa lege atq; immutabili ad eſſentiam cultus DEI ſpectant, quæq; ad obtinendam æternam ſalutem præciſe faciunt, doctrinam protulit eandemq; incognitam Patriarchis, qui ante & poſt diluvium extiterant, ſed eandem quam Patriarchæ viva voce tradiderant fidem, ipſe volumine ſuo inculcat, atq; opere & facto comprobavit. De qua re videatur catalogus Patrum expreſſus Ebr. XI. Adde exemplum ante Legem Abrahami, & poſt Legem Davidis Rom. IV. deniq; ſub Evangelio ipſius Pauli. Phil. III. 8. 9. Unde regula univerſalis efficitur Rom. III. 20. Gal. II. 16. Rejicimus ergo cum Anabaptiſtas, Socinianos, alios his contraria docentes, tum præſertim ſententiam eorum, qui triplicem Theologiam comminiſcuntur, adeoq; triformem rationem adipiſcendi ſalutem fingunt: Unam ſcilicet eorum, qui vixerunt ante Legem, per legis naturæ obſervantiam: alteram eorum, qui ſub Lege Moſaica vixerunt, per ejus præſtationem: tertiam eorum, qui ſub Evangelio vivunt, per fidem in J. Chriſtum.

5. Hoc ipſum verbum Dei de Semine benedicto, cum initio viva voce velut per manus traderetur, poſtea Deus ſcribi voluit, tum quod minuta hominū longævitate invaleſceret hominum Diabolo verſutiſſimo Spiritui patulas & credulas aures præbentium nequitia, tum ut hoc pacto tanto rectius coeleſtis doctrinæ depoſitum cuſtodiri, à corruptelis vindicari, inſtaurari & reſtitui felicius poſſet. Et voluiſſe quidem Deum ſcribi hoc verbum adverſus *μωυζαϊſμ* cum veteres tum Pontificios, aperto Dei mandato convincitur Exod. XVII. 14. & XXXIV. 27. Jerem. XXXVI. 2. 28. Apoc. I. 19. Adde neceſſariam conſequentiam. Abſq; enim divino mandato & propoſito (ſupponimus autem, quod Deus inſpirat, & ad quod incitat, id ei eſſe propoſitum, ut fiat) eſſet, dici non poſſet ſcriptura tota *θεοῦ πνεῦμα*, ſi inquam, impulſu proprio nec acti à Spiritu Sancto & Chriſti ſive Prophetæ ſive Apoſtoli ſcripſiſſent. Ex re lib. I. de & vero Auguſtinus: *Omnibus diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumſit, conſenſ. tanquam membrum ſui corpori, caput eſt. Itaq; cum illi ſcripſerunt, quæ ille Evangel. oſtendiſt & dixit, nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit, quan-* cap. ult. *do quidem membra ejus id operata ſunt, quod DICTANTE CAPIT* cognoverunt. quicquid enim ille de ſuis factū & dictū nos legere voluit, hoc ſcribendum illi, tanquam ſuis manibus, IMPERAVIT. Hoc unitatū conſortium & in diverſis officiis concordium membrorum ſub uno capite miniſterium,

viam, quicumque intellexerit, non aliter accipiet, quod narrantibus discipulis Christi in Evangelio legerit, quam si ipsam manum Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit.

6. Neque vero audiendi sunt, qui ne sua astrumenta avellere & delere cogantur, quædam non scripta ad salutem tamen necessaria, imo partim cum scriptis affectu pietatis veneranda comminiscuntur, Apostolos asserunt non omnia sibi à Deo revelata cum autoribus communicasse, sed quædam palam & universis, quædam secreto & solis prælatis, episcopis & presbyteris. Quam assertionem Irenæus & Tertullianus Gnosticis & Carpocratianis propriam faciunt. Tertullianus libro de præscript. cap. XI. s. XXII. Gnosticis ait dicere solitos, *Apostolos omnia quidem scisse, sed non nota secum omnia omnibus tradidisse, & sic in utroque Christum ipsum reprehensioni subiecisse, qui aut minus instructos aut parum simplices Apostolos misisset.* de quibus ita pronunciat cap. XV. *dementia est, cum confitentur (Gnostici & hodie Pontificij) nihil quidem Apostolos ignorasse, nec diversa inter se prædicasse, sed non omnia volunt illos omnibus revelasse: quædam enim palam & universis, quædam secreto & paucis demandasse &c.* Omnia ergo omnibus prædicarunt, nec plura vel pauciora literis quoque mandarunt. Audiamus iterum Tertullianum adversus Gnosticos cap. XII. *Quis nunc medullas scripturarum magis nosset, quam ipsa Christi Schola, quos & sibi discipulos Dominus adoptavit, omnia utique edocendos & nobis magistros ordinavit, OMNIA UTIQUE DOCTUROS.* Cui potius figuram vocis sue declarasset, quam cui effigiem gloriæ sue revelavit, Petro, Jacobo, Johanni & postea Paulo? quem Paradisi quoque compotem fecit ante martyrium. An & illi ALITER quam sentiunt, SCRIBUNT fallacia magistri non veritatis? Viderint Pontificij qui nos scripturarios vocant, ipsi Lucifugæ scripturarum, ut Tertulliani voce utar, quo pacto cum clausula Johannis tum Apocalypica, tum Evangelicâ cap. XX. ult. vers. & II. Tim. III. 16. tibi conveniat, ut nunc alia loca perfectionem scripturæ & sufficientium demonstrantia omittamus.

7. Maneat ergo, Apostolos nec plus nec minus dogmatum necessariorum scripsisse, quam docuerunt, atque, ut scriberent mandato DEI instructos, & necessitate ipsa coram pullos fuisse. Quam cum asserimus, non id volumus, quasi absolutè necessaria esset scriptura: novimus enim per solum verbum enunciativum collectam esse per bismille annos & amplius Ecclesiam: sed hypotheticam intelligimus necessitatem, adeoque dicimus,

cimus, ex hypothesi mandati divini & Ecclesiae per universum orbem in-
 de ab Apostolorum aëvo usq; ad seculi consummationem colligendæ Ver-
 bum scriptum necessarium fuisse, ipsamq; Ecclesiam Catholicam (non
 enim singulis hominibus verbum scriptum est necessarium, sed) Catho-
 licam, inquam, seu locorum omnium & temporum secutorum Eccle-
 siam sine verbo scripto consistere non potuisse, & hoc verbum scriptum
 non tantum ad bene esse, sed ad esse simpliciter Ecclesiae Catholicae per-
 tinere affirmamus. Traditionum enim res quam infirmo tibicine nita-
 tur, in propatulo est: & absq; verbo scripto esset, nihil certi in religione
 constitui posset. Quid? quod Verbum scriptum fundamentum fidei no-
 stræ expresse dicat Apostolus Eph. II. 20. Apage ergo hæreticas voces
 Pontificiorum, clamantium, *multo maximam partem Evangelij ad nos per-*
venisse traditione, per exiguam literarum esse traditam: & *scripturam solam* de
præcipuis fidei questionibus & inprimis ad salutem necessariis nihil ne ob-
scure quidem definire: Item, *scriptura suum proprium & præcipuum non*
fuisse, ut esset regula fidei, sed ut esset commonitorium quoddam utile ad anal.
conservandam & fovendam doctrinam ex prædicatione acceptam. Valde
 inepte! Quasi instructio Legati, quam Commonitorium vocant, non Bellarm.
 esset simul regula agendorum. Quanto rectius Magnus Athanasius Scri-
 pturas Canonicas V. & N. T. τῆς πίστεως ἡμῶν οἰονεὶ ἀγκύρας καὶ ἐρείς-
 ματα fidei nostræ velut anchoras & firmamenta esse contendebat! Si non
 est scriptum, inquit Tertullianus, timeat & illud adjicientibus aut detra-
 hentibus destinatum. Et Cyrillus Hierosol. ne minimum quidem ait de sancti
 misterij tradendum esse sine scripturis, ἐδὲ τὸ τυχόν. His adde Basilium
 suo merito Magnum: Φανερόν ἐκπῶσις πίστεως καὶ ὑπερῆφανίας κα-
 τηγορεῖν ἢ ἀθετεῖν π τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γε-
 γραμμένων h. e. Manifestus est fidei lapsus & liquidum superbia vitium
 vel respuere aliquid eorum, quæ scriptæ sunt, vel inducere quidquam, quod
 scriptum non est.

8. His ita pro instituti nostri ratione delibatis in ipsam causæ præ-
 sentis arcem veniamus. Verba Apostoli Pauli hæc sunt: διὰ τῆς εὐχα-
 ριστίας τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ'
 ἡμῶν τῶ θεῷ, ἐδέξατο ὁ λόγον ἀνθρώπων. ἀλλὰ (καθὼς ἐστὶ ἀλη-
 θῶς) λόγον θεῷ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. Quæ verba pa-
 raphrasi donavit Erasmus, digna quæ hic subijciatur, Bene habet, agnosci-
 ti

Vid. Chem-
 nit. par. I.
 Exam.
 pag. 16. &
 28. f.
 Hof. Conf.
 cap. 92.
 Valent.
 lib. 3. de
 anal. fid.
 cap. 3.
 lib. 4. de V.
 d. cap. 4.
 Synops.
 Sac.
 Script.
 cap. 22. ad-
 vers. Her-
 mog.
 Catech. il-
 lum. IV.
 Serm.
 ascer. de
 Fide.

ris beneficium DEI, quapropter & nos illi gratias agimus indefinenter, qui se
 abstulit animos vestros, ut cum nos humiles venissemus ad vos, nulla digni-
 tatis specie commendati, simulatq; audissetis à nobis Evangelij doctrinam, non
 acceperitis tanquam sermonem aut fabulam humanam, sed tanquam sermo-
 nem ab ipso DEO profectum, sicuti revera erat. Nam ille vobis per nos loque-
 batur, dilutus & inefficax est sermo humanus, sed efficax est sermo DEI, qui
 simulatq; haustus est vobis, non fuit ociosus, sed exerere cepit vim suam in vo-
 bis, ita ut satù appareret vos eundem cepisse spiritum, qui mox imitari cepe-
 rit reliquas Ecclesias DEI quæ in Judæa profitentur Christum Jesum. Ha-
 ctenus ille, Quod τὸ ὁμολογεῖν ὡς extrinsecus assumit non ut sermonem
 hominum sed ut &c. quomodo Latina quoq; & Germanica Lutheri versio
 expressa est, de eo videatur Clarissimus Camerarius in Notis ad hunc locū.

9. Et sunt quidem Apostoli verba adeò manifesta, ut pleriq; Ponti-
 ficij Verbo DEI summam auctoritatem divinissimamq; virtutem adscri-
 bant, cum de scriptura absolute loquuntur, ut postea audiemus, recte ni-
 mirum arbitrati, omnem fidem Christianam divinæ tantummodo reve-
 lationi inniti, nec sicut id ad salutem oportet, quicquam credi nisi quod
 & quatenus DEUS ipse revelavit. Iidem tamen sui mox obliti, quod unâ
 manu largiti sunt, altera rursus eripiunt, contententes respectivè loquen-
 do auctoritatem scripturæ pendere ab auctoritate Ecclesiæ, cujus (Eccle-
 siæ) tanta sit potestas ut multa etiam in scriptura clarè definita & expressa
 Ecclesia sua auctoritate mutare possit & olim mutaverit, prout id contr-

Can. lib. 3.
 Loc. The.
 cap. 2.
 Andrad.
 lib. 2.
 Orth.
 Expl. f. 107
 lib. 3. de
 Author.
 script.

Lutherum urgebat in initio schismatis Eckius. A quo minimè recedunt
 illi, qui citra Ecclesiæ auctoritatem divinas literas esse volunt nasum ce-
 reum in sensum omnem flexibiles, item, esse aptissima similitudine plum-
 beam adificationis Lesbiæ regulam, cothurnum utriq; pedi aptum, imò non
 valere magis, citra Ecclesiæ auctoritatem, quam fabulas Æsopi, quam
 sceleratissimam Hermannij cuiusdem vocem & ceu blasphemè atq; im-
 pudenter prolata cum Brentius in Confessione Wirtenbergica ob-
 jecisset Hofio, hic eam defendit ut piam, addiditq;: Revera nisi nos Eccle-
 sia doceret auctoritas, hanc scripturam esse Canonicam, perexiguam apud
 nos pondus haberet.

10. Quæ portenta indicasse refutasse est. Nos ut ratione & via no-
 stra procedat disputatio, debitaq; hoc est, Summa Scripturæ Authori-
 tas asseratur, prænotanda de vocibus nonnulla existimavimus. Scri-
 pturæ vox pro duplici velut forma, interna scilicet & externa, dupliciter
 accipi-

accipitur. Vocum forma interna, sensus est: materia literæ & syllabæ, sic, cum quæritur, an scriptura sit prædita interna quada virtute, persuasiva, affirmantes dicere solemus, scripturam hic capi formaliter, non materialiter. Rursus forma externa ipsius verbi est, quod in literas relatum formalibus seu phrasibus constet Ebræis, Græcis, Chaldæis, Syris, seu, quod scriptum est potissimum originaliter, deinde in versione, originali plenè & pressè, quantum ejus fieri potest, respondente: & tunc materiale sunt res ipsæ tali scriptura contentæ, consilia nimirum & decreta divina quæ sunt hominibus manifestata, sive illa manifestatio per visionem, sive per somnum, sive per vocem externam contingat. Sic cum dicimus, Scripturam esse priorem Ecclesia, addimus, vocem Scripturæ non formaliter sed materialiter accipi. Porro Autoritas formaliter consistit in virtute inclinandi intellectum ad assentiendum iis, quæ sive voce sive scripto proponuntur, & voluntatem ad obsequendum, orâ à perfectione authoris seu primi proponentis. Unde efficitur, quanto major est perfectio ejus, à quo illa sive vox sive lex sive scriptio primò proficiscitur, tanto majorem illi voci, legi, scripto &c. conciliari. Cum autem summa sit & infinita Dei perfectio, manifestum est, ejus, quod à Deo proficiscitur, summam quoq; & maximam auctoritatem esse. Atq; hæcenus haud gravatè consensuros arbitramur Pontificios, suumq; calculum adjecturos Toftato, Magna, inquit, quienti, imò maxima omnium auctoritatum, quæ sub cælo esse potest, est auctoritas Sacra Scriptura. Andradius totam scripturarum auctoritatem, lib. 2. defatetur ex omnipotentis Dei fide & auctoritate pendere, quem nihil nisi sens. Trium ac firmum eloqui posse certo scimus. Atq; hinc factum est, ut Coch-dent. fid. læum sequutus Stapletonus statum controversiæ ita formaverit: Scri- ptura, inquit, dupliciter consideranda est, nempe quoad se & quoad nos. lib. 9. de Quoad se & ex se ex authore suo semper sacra est, sive ab Ecclesia acceptetur, & rinal. sive non acceptetur. Licet enim repudiare nunquam potest Ecclesia Scriptu. princip. ram, quia à Deo profecta est, tamen aliquam Scriptura partem non acce- cap. 2. ptare aliquando potest, & id jure quidem suo &c. Nunc autem, pergit, Ec- Vid. Beca- clesia non facit ut vera sint in se, quæ ex scripturâ creduntur, sed ut pro veris num Resp- credantur, quæ non acceptarentur, nisi propter Ecclesia approbationem. Et ad Aphor. Gresserus, Velis, nolis, inquit, authentica non est respectu nostri & in actu Calv. IV. quasi secundo, nisi per Ecclesia testificationem. Traç.

II. Quamobrem, ut apparet, non quæritur de auctoritate Scriptu. prior. Un-

B

ra in de scit. 7.

raz in se, sed tota difficultas in eo sita est, unde Scripturæ autoritas cognoscatur. Cum autem in Scriptura duo sint: externa scriptio, & sensus ipsa scriptione expressi atq; comprehensi, ut omnis *ἀποβόδια* & ignorantio Elenchi, quæ ut in aliis materiis Theologicis frequenter, ita hic frequentissime committitur, devitetur facilius, de utroq; nobis agendum erit, & primo quidem de scriptione, deinde de sensibus, atq; ostendendum, Ecclesiæ Judiciariam auctoritatem utrobique nullam esse.

12. Quoad prius, quæri duo possunt minimè confundenda: primum, unde sciatur scriptum hoc esse v. g. Johannis, Matthæi, Pauli &c. alterum, unde sciatur scriptum hoc ortum esse ab auctore viro divino & sancto, adeoq; esse divinum & Canonicum. Prius iterum ad duo quæ sita revocari debet, unde sciam Johannem esse autorem Evangelii, quod ejus nomen præfert, deinde, unde sciam, Evangelium illud Johannis, quod nunc omnium Christianorum manibus teritur, respondere ipsi authentico & *ἀπογέφυος* seu primitus & originaliter edito Evangelio Johannis. Primum nemo explicabit, nisi vel actu scriptiorem illam à Deo imperari audiverit, aut viderit Evangelistam actu scribere, aut deniq; legerit audiveritq; idoneos testes omnique exceptione majores, qui id factum esse liquido & clare testentur. Atq; hic suas partes haud inviridamus Ecclesiæ, non illi hodiernæ, sed veteri, quæ ab Apostolorum ætate proximè abfuit. Illa enim rectè testari, quæ vidit & audivit, potest. Durandus, quanquam opinione aliàs laboret seipsam evertente, hic tamen verus est, cum subjicit. *Hoc autem, quod dictum est de approbatione Scripturæ per Ecclesiam, intelligitur solum de Ecclesia, quæ fuit tempore Apostolorum, qui fuerunt repleti Spiritu Sancto & nihilominus viderunt miracula Christi & audierunt ejus doctrinam, & ob hoc fuerunt convenientes testes omnium, quæ Christus fecit aut docuit, &c.* Secundum prioris quæsitum membrum, eadem Ecclesia prisca quàm rectissime explicabit. Si enim Veteres ad eundem modum Evangelium Johannis legerunt atq; expressum habuerunt, quem in codicibus nostris excusum cernimus, necessario consequitur, Evangelium, quod nos legimus sive originaria lingua sive alia primæ conformi, esse ipsissimum Evangelium Johannis Evangelistæ. De versionibus mox plura audiemus. Hic audiri meretur Augustinus, cujus hæc sunt contra Faustum Manichæum verba: *Cum acciperis Matthæi Evangelium recitare, continuo dices illam narrationem non esse Matthæi &c. Sicut ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam*

lib. XXII
cap. 2.

ex ipso tempore, quo Manichæus vivebat in carne, per discipulos ejus certâ
 succeſſione præpoſitorum veſtrorum, ad veſtra uſq; tempora cuſtoditus atq;
 perductus eſt: ſic & iſtum librum credeſſe Matthæi, quem ex illo tempore,
 quo Matthæus ipſe in carne vixit, non interrupta ſerie temporum Eccleſiâ
 certa connexionis ſucceſſione uſq; ad tempora iſta perduxit &c. Et alibi con. lib. XI.
 tra eundem: Si de fide exemplarium quæſtio verteretur, ſicut in nonnullis, cap. 2.
 quæ & pauca ſunt & ſacrarum literarum ſtudioſis notiſſimæ ſententiarum
 varietates, vel ex aliarum regionum codicibus, unde ipſa doctrina comnea-
 vit, noſtra dubitatio dijudicaretur: vel ſi ibi quoq; codices variarent, plures
 pauciores aut vetuſtiores recentioribus præferrentur: & ſi adhuc eſſet incer-
 ta varietas, præcedens lingua, unde illud interpretatû eſt, conſuleretur, &c.

13. Bellarminus inſufficientiam Scripturæ probaturus tale proponit
 argumentum. Neceſſe eſt credere primò, extare libros aliquos verè divinos:
 ſecundò noſſe oportet, quinam illi ſint, ſcilicet non eſſe id Evangelium Tho-
 mæ aut Bartholomæi &c. ſed Matthæi &c. deniq; tertio in partièulari, quod-
 nam ſit illud Evangelium Matthæi &c. nempe id eſſe illud ipſum, quod Mat-
 thæi &c. nomine etiamnum hodie legimus. Atqui hæc non diſcuntur ex Scri-
 pturâ, quæ nusquam Catalogum Scripturarum ponunt, ſed ex traditione.
 E. neceſſe eſt credere aliquid, quod non ſcriptum, ſed traditum eſt. Quod au-
 tem creditur, verbum aliquod divinum eſt: nam fides verbo innititur. Eſt
 ergo verbum aliquod traditum. Atq; hoc eſt illud argumentum, in quo
 tantopere triumphabant Jeſuitæ in Ratiſbonenſi Colloquio, cum oſten-
 ſa pridem ejus inutilitate, clamarent nihilominus, Syllogiſmum manere in-
 concuſſum, ad cujus formam non poſſit reſponderi, variis modis tergiverſari
 noſtros, nunc aſſerendo eſſe ab omnibus ejuſmodi traditionem non minus quàm
 miſterium incarnationis Catholica fide eſſe credendum; nunc ruruſus dicentes,
 hiſtorica fide eſſe credendum, atq; adeo negantes eſſe articulum fidei, ſatis
 oſtenderunt, ſibi impoſſibile eſſe hunc nodum aliqua probabili reſponſione
 diſſolvere.

14. Sed deſine nugarum & putidæ gloriationis Tannere? Maniſeſta
 eſt in his fallacia ignorationis Elenchi, & plurium interrogationum. Pri-
 mo enim quæſtio erat de fide divina ſeu ſalvifica ejuſq; articulis: con-
 cluſio autem loquitur de fide humanâ. Nam ſcire Evangelium Johannis
 eſſe Johannis &c. non pertinet ad fidem ſalvificam, cum plurimi mor-
 tales fide ſalvifica obierint, quibus de hoc Evangelio nihil conſtabat.
 Hoc ipſe Bellarminus negare non poteſt, cujus hæc ſunt verba: Credere

Eccles. *historias Testamenti Veteris vel Evangelia Marci, Luca &c. esse Canonica*
cap. 14. *scripta, imo ullas esse divinas scripturas non est omnino necessarium ad sa-*
lutem: nam sine fide hac multi sunt salvati, antequam scriptura exararen-
tur, & postea tempore N. T. multe barbara nationes, de quibus scribit Ire-
Epb. IV. 5. *neus lib. 3. cap. 4. Est autem una fides, sicut unus est DEUS & unum ba-*
ptisma. Fides, inquam, salvifica & divina. Obiter notetur, quomodo Va-
lentina discrimen assignet inter fidem humanam & opinionem, unde li-
cebit colligere, quid sit fides humana, cujus in hac materia soepe fit men-
Tom. III. *tio. Ita autem ille: Recte Durandus sentit, quod fides humana & opinio non*
Disp. 1. Q. 1 *differant essentialiter, cum utraq; nitatur medio solum probabili non ex-*
Punct. IV. *cludente per se formidine; sed solum differunt materialiter sive acciden-*
taliter; quatenus medium probabile, quo nititur fides, est auctoritas dicentis:
medium autem probabile, quo nititur opinio, est ratio. Quod autem addit,
assensum voluntarium & inevidentem, si sit cum formidine, esse opinionem,
Contra- *si autem sit cum certitudine & sine formidine, esse fidem supernaturalem &*
riū *habet infusam, eo quod fides humana non excludit formidinem, præterquam quod*
Tom. II. *inconsentaneè hypothese Pontificiorum de perpetua credentium dubi-*
disp. VIII. *tatione loquitur, in hoc quoq; fallus est, quod quæ est sine formidine fi-*
q. 4. p. 4. *des, eam neget esse humanam. Certè Augustini esse libros de Civitate*
lib. II. *DEI, credo Augustino id in Retractionibus testanti, & credo quidem*
cap. 43. *fide humana sed tali, quæ est sine formidine oppositi. Per se quidem*
fidem humanam non excludere formidinem facile largior, at fieri id per
accidens potest, nimirum ubi nulla ne levissima quidem suspicio est in
contrarium, ut in præsentī casu. Credo fide humana, quam etiam vocant
acquisitam & historicam, Evangelium Johannis esse Johannis, & firmi-
ter quidem credo tot actam variis id ipsum attestantibus viris fide di-
disp. XIX. *gnis (quod testimonium tot gentium consentiens & perpetuum Mendoza*
de An. sect. *credi dicit evidentiā physica, innitente repugnantia physica, quia*
3. §. 18, *impossibile sit, physicè loquendo tot homines tot seculis esse mentitos)*
nec ulla formido aut dubitatio percellit mentem, cum nulla ne levissi-
ma quidem sit suspicio in contrarium. Deinde quæstio erat de credendis
ut revelatis, non de ipsa revelatione credenda: hinc in posito supra
Syllogismo plures confunduntur interrogationes. Alia quæstio est, an
detur supernaturalis revelatio libris certis expressa: alia, an libri, quos in
Canone recensuit v. g. Concilium Laodicenum, illam revelationem
contineant; alia deniq; an Evangelium Johannis reverà sit Johannis. Ut
enim

enim primam quæstionem compertam habere conditio est ad fidem salvicam prærequisita: secundam autem scire ad ipsum principium fidem generans pertinet, revelatio quippe principium est, articuli fidei conclusiones: ita tertium scire nullo modo pertinet ad fidem salvicam sed tantum est fidei humanæ. Quare sicut diversa sunt principia, ex quibus quæstiones supra posita quoad notitiam & assensum dependent, ita hæc omnia quæ sita in unum compingere, quid est si non confundere & turbare est ea fini, ut tyrannis Pontificia constabiliatur cum prærogativâ immensa Ecclesiæ carnalis? De verbo non scripto infra dicendum?

15. Solent crebro in ore habere Pontificii argumentum, à versionibus ductum, velut in antecessum hic considerandum. Id valde amplif. *Cont.*
ficat P. Wadingus Jesuita Antwerp. cujus integra verba nunc apponi- *Episc.*
mus. Ita vero ille: *Ille fides merito suspecta est, in qua regula credendi plebeis est impossibilis. Atqui talis est fides omnium Reformatorum. Minorem fidei confirmo. Indoctum vulgus debet omnino esse certum de sua fide. Sed fieri non potest, ut singuli de plebe sint certi. Quia quicquid debet certus esse hæc verba: Quorum remisit peccata &c. vel similia; & esse à Christo sic prolata & eo sensu accipienda, ut non significant potestatem remittendi peccata Neutrum viro indocto patet. Non prius: quia Christus non Teutonice sed Hebraice aut Syriace est locutus: igitur cum Hebraice scire necesse est, ut certus sit verba, quæ retuli, à Christo prolata. Credat, inquit, Doctoribus Hebraice peritis, qui ex Hebræo Teutonicum fecerunt DEI verbum. Sed qua ratione certus esse poterit, Doctores suos intellexisse perfecte proprietatem linguæ Hebraicæ? Quomodo fidem, quam in propria scientia collocare quicquid debet, in aliena scientia collocat? Quomodo quietus esse poterit, qui totius fidei fundamentum nempe DEI verbum accipit ab hominibus, quos sibi debet persuadere & fallere posse & falli. Unde ergo constare potest in hoc negotio nec deceptos neque decipere voluisse? Verum esto: sibi falsa per(u)asione in animum inducant verba ista à Christo prolata, cum (alio non in verbis sed in verborum sensu sita sit: unde indoctus sensum hauriet? &c. Hactenus concionantem audivimus Jesuitam. Hic primo illud tenendum, nos, cum argumenta promittimus notam fæctura scripturam, non talia nos promittere, quæ hominum contentiosorum præoccupatorum & cedere nesciorum cavillis impeti nequeant (neque enim id Christo ipsi datum fuit) sed talia argumenta & pollicemur, & exhibemus, quibus acquiescere animus pius & prudens debeat ac possit. Deinde in genere dico ad argumen-*

tum propositum, si plebejus non sit gnarus Ebreæ linguæ (quod tamen fieri omnino potest) posse eum tamen aliunde de versione rectâ certum reddi per talia argumenta, quæ animo nec perverso nec tenaci suorum sensuum rem persuadere & metum omnem eximere possint, videlicet, quod ita versa sint non tantum à peritis linguarum unius loci, unius temporis, unius deniq; sectæ, sed à doctis variis dissidentibus in religionis negotio, quin ab ipsis etiam Christianæ religionis adversariis, ut nulla suspicio sit minus aptæ & dextræ versionis. Nec obstat, niti plebejū scientia aliena. Quid enim? num ad hanc rem nova opus est revelatio? sed hoc non dicent: Ecclesiam dicent, hoc est, ut Jesuitæ, quod postea audiemus, docent, Pontificem Romanum hanc vel illam versionem probare. Hæc scilicet scientia aliena non est. Sed hoc pacto in manifestum circulum itur, ut infra dicemus. Sufficiat ergo plebejo, si ita versum verbum DEI sciat, ut dubitationis & metus expers esse queat. Quod ad sensum scripturæ attinet, de quo ex professo post agendum erit, hoc ceu indubium supponimus, Deum, qui ad homines loquitur, sermone humano & qui ab homine intelligi possit, (alias quippe frustraretur & excideret sup fine) uti: unde sequitur, ita accipi scripturæ verba debere, quemadmodum naturalis nostra cogitatio (ad quam solam quartam syllogismorum figuram & exigit & rejicit Averroes citante Corn. Martini) super ea cadit, hoc est, sensu tali, qui nec coactus sit, nec præter naturam enuntiationum, qualem communi & usitata sua significandi vi in cujusvis intellectu efficiunt, ut ut illud, quod ita enuntiatur, nec cognitum ante nec animo conceptum aut observatum unquam fuit. Nec hinc excludimus antiquitatem (cui tamen non adscribimus jus tale, ut possit pro arbitrio sensum scripturæ constituere, quod ne quidem universa Ecclesia habet, quippe cujus est leges earumq; sensum accipere, non ferre, secundum illud: Oves meæ vocem meam audiunt) quam dicimus consulendam & sequendam potissimum in sensu enuntiationum, quibus fidei articulus continetur vel explicatur, eruendo: *nec probamus, si quæ in rebus fidei sensum comminiscatur cum tota Antiquitate pugnantem, & cujus nulla sint in Ecclesia testimonia*, quæ sunt magni Chemnitii verba. Hæc de sensu scripturæ *ὡς ἐν παρόδῳ*. Illis autem verbis, Quorum remiseritis &c. non indicari judiciariam potestatem, inde liquido probatur, quod tanta potestas nemini legenti hæc verba in mentem venire possit, cum sit in nullius hominis potestate, reatu æternæ damnationis hominem solvere &c. Quæ sunt alterius loci.

16. Secun-

*Anal. For.
cap. 2. & 3*

*In VI. ge-
niu tra-
dit.*

16. Secundum de scriptione quæsitum erat : Unde constet sive hunc, sive alium, sive deniq; omnes libros Biblicos ortos esse ab authore sacro & divino & consequenter canonicos esse ? Hic dicimus, traditionem Ecclesiæ audiendam esse, sed non solam. Nimirum Ecclesiæ primitiva de scriptoribus Novi Testamenti audienda est, sicut de scriptoribus Veteris Testamenti Ecclesiæ Judaica. Habuit enim utraq; tum ordinaria media, puta ipsius scriptoris testimonium, propriæ manus scriptionem aut subscriptionem, quæ non poterat ignota esse fidelibus, fidos item rei totius testes; tum extraordinaria, ut donum Prophetiæ &c, per quæ media potuit certo dijudicare scripta adulterina à germanis, humano Spiritu constantia à sacris & divinis. Quod Veteris Ecclesiæ testimoniū ubi recognoscit & sequitur Ecclesiæ recentior, tantumq; depositum fideliter commendat & in manus tradit Ecclesiæ sequenti, omnino reverenter audienda est. Quod si Ecclesiæ recentior spreto testimonio vetustissimæ Ecclesiæ velit pronunciare sacros & Canonicos libros & authores, qui nec à Judæis pro Canonicis unquam habiti, nec à vetustissima Ecclesiæ Christiana pro talibus agniti sunt, quod fecere Patres Tridentini, profecto rem valdè absurdam, ineptam, quin proximam insanix & contradictioni molitur. Implicat enim contradictionem librum esse Canonicum V.T. & tamen sub illo Vetere Testamento nec Canoni adscriptum nec Canonicum habitum fuisse, item librum esse Canonicum N. T. & tamen totis quadringentis annis, cum purissima floreret, Ecclesiæ, nec Canoni adscriptum, nec Canonicum habitum fuisse. Audienda ergo hic Ecclesiæ est : quanquam nec interna *νεμερία* desint, per quorum adminiculum spuria à genuinis discerni possint. Quæ ipsa cum dextrè applicaverit Ecclesiæ prisca, non est, quod ab illius Judicio vellatum unguem discedamus. Talium notarum tres facit Eusebius : *lib. III. hist. Ec. cap. 25.* unam, quæ externa est, si in scriptis eorum, qui Apostolis successerunt, nulla eorum, de quibus ambigebatur, reperta esset mentio : alteram, si stilus à stilo Apostolorum discreparet : tertiam, si doctrina à doctrinâ Apostolica dissentiret. Integrum Eusebii locum mox adducemus.

17. Dices : nos ipsos Ecclesiæ si non omnem, tamen præcipuam auctoritatem in scripturas divinas tribuere. Absit vero ! Neq; enim Ecclesiæ autoritative definit & velut in actu signato, quis sit liber Canonicus, sed velut in actu exercito testificatur & declarat post diligentissimam & exactissimam inquisitionem, hunc librum esse Canonicum, non autem illum.

illum. Si enim penes Ecclesiam esset definire, ut libri, qui per totos quadringentos à Christo natos annos non fuerunt pro Canonici habiti, jam fiant divini & Canonici, quod fecerunt Tridentini, quid opus erat antiquitatem consulere & certas constituere notas, ad quas exigendi sint libri Canonici? Quid causæ fuit, cur Eusebius loco jam citato, postquam de Evangelii Petri, Matthiæ &c. dixerat, hæc subjungeret: *quorum nullam uspiam vel aliquam Ecclesiasticam successionem scriptor mentionem in Commentariis suis facere dignatus est. præterea & phrasæ character & consuetudine apostolica variat, & ipsa sententia & propositum eorum, quæ in illis adferuntur, plurimum à veritate rectæ doctrinæ discrepant &c.* Quid inquam, his opus erat, si pro autoritate sua Ecclesia hos libros definire posset pro Canonici & divinis habendos, alios non item? Rectè Augu-

stinus: *Neg sine causa tam salubri vigilantia Canonici Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri perineant: quibus OMNINO JUDICARE non debeamus; & secundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium liberè judicemus.* M. Ant. de Dominis hanc rem illustrat exemplo Arcæ foederis: Si quis, inquit, ambigeret, num exemplum legis, quid haberet, sit exemplum fidele & penitus conveniat cum exemplari, quod Moses à Deo accepit, consulere poterat arcam & suum exemplum conferre cum exemplari in arca servato; & sic omne dubium arca auferre poterat non quidem in actu signato definiendo sua propria autoritate, ac pronunciando exemplum illud esse fidele, & veritatem legis divina continere; sed in actu exercitu per ostensionem veri originalis, quod in ipsa arca contineretur. Hæc ille. Quæ contra definitiones Pontificiorum tenenda, quorum sententia hoc grandi *ἔργον* laborat, quod inde sequitur, Concilia pugnantes articulos fidei condidisse. Nam Seculo IV, Laodiceum confirmatum Jure Canonico & Concilio Const. VI. Canone ultimo cum Patribus Græcis Canonicos V. T. enumerat sicut nos, excluso libro Tobiae, Judith, &c. quos tamen Seculo V. Concilium Carthaginense dictum III. & Synodus Romana sub Gelasio Canonico-
catalogo inserunt.

18. Tantum de descriptione; veniamus nunc ad ipsos sensus sacra scriptura contentos, & videamus, quidnam sit illud, propter quod credatur verum & à DEO profectum esse, quod in scriptura revelatur. Liceret quidem forte & hic illud Augustini usurpare: *Persuasisti mihi, non qui crederent libri tui, quos tanta in omnibus ferè gentibus autoritate fundasti,*
sed

Contr.
Cres. l. II.
cap. XXXI.
lib. VII. de
R.E. cap. I.
num. IX.

Vid.
Chemnit.
part. I.
Tarnov.
in Proleg.
in Johan.
Horn.
disp. II.
pag. 67.
1899.

lib. 6.
Confes.
cap. 5.

sed qui non crederent, esse culpandos; nec audiendos esse, si qui forte mihi dicerent, unde scis, illos libros unius veri & veracissimi DEI Spiritus esse humano generi ministratos? Id ipsum enim maxime credendum erat: sed distincte agamus. Hic primo observandum, duo esse hominum genera, quibus innotescere debet autoritas scripturæ, alios paganos & infideles, alios Pontificis & Jesuitarum disputationibus atq; decisionibus fascinos. Nempe distinguendum esse ipsi docent Papistæ, ut circulum & labyrinthum, in quo hærent constricti, devitare queant. Petrus Wadingus ita *liter. ad* rem expedire conatur: Nos, inquit, *Theologica distinctione negotium ex* *Episcop.* *plicamus. Aut enim apud eos agendum est, quibus scriptura autoritas nota* *pag. 100.* *est, Ecclesia autoritas ignota, quales vos (Arminiani &c.) estis, & tunc merito à scriptura vobis nota conciliamus autoritatem Ecclesie ignota, optimo probandi genere. Aut apud eos, quibus nec scriptura nota nec Ecclesia, & apud tales Ecclesiam ex notæ credibilitatè probamus, & per Ecclesiam probamus scripturam.* Sed hoc *αποφύγετον* postea examinabimus: nunc, quæ sit Orthodoxa sententia super proposito quaesito, breviter explicabimus & ab infideli ordiemur.

19. Quod si ergo mihi cum pagano res sit, cui velim innotescere autoritatem scripturæ, non ab interno Spiritus Sancti testimonio quod accipiunt & habent fideles sibi, quo sciunt firmissimè, sensus sacra scriptura expressos esse divinos, nec ab autoritate Ecclesiæ mihi ordiendum erit, sed ad exemplum Pauli communibus principiis præludendum & primum sub lumine naturæ instituendus erit discursus, utendumq; argumentis quibusdam inducentibus & motivis, quibus disponatur animus pagani ad cognoscendam & perpendendam scripturam. Inter illa primum locum obtinet necessitas revelationis, seu dari necessario aliquam revelationem, quod evincet partim consideratio providentiæ divinæ, quæ homini prospexit de rebus ad corpus pertinentibus, multoq; magis de iis, quæ animum partem hominis nobiliorem concernunt; partim id persuadebit consensus omnium gentium. Nulla enim gens fuit, quin in rebus ad religionem & sacra spectantibus Oracula consuleret & jaceret revelationes. De Numa & Romanis, ut & de Græcis aliisq; populis res clara est: quorum omnium mentibus insedit illa Platonis sententia, Religionem, iniquientis, non docuerit quisquam, *ἐἰ μὴ ὁ θεὸς ὑφηγέται* in *Epist.* nisi DEUS dux & autor fuerit. Hoc evictò, Deum voluntatem suam *nom.* revelasse, ulterius progredior, & religionem Ethnicorum oppugnandam

dam mihi sumo, tanquam adversantem rectæ rationi, dum non tantum
Vid. lib. VI de Civ. d. cap. 5. 6. multitudinem Deorum dearumq; invehit, sed & de diis, ut loquitur Au-
 gustinus, turpia fingendo seminat, stupra, incestus, adulteria, cædes me-
 morat, imo Deos stupris, adulteriis atq; homicidiis colendos esse statuit, ut
 alia hic taceamus absurda Ethnicæ religionis pagano ὁφθαλμοφανερῶς
 demonstranda. Hic opportunè requisita veræ religionis explicabuntur,
 quorum I. est, ne falsa, absurda, turpia doceat aut fieri jubeat: II. est, ut
 non sit nova, sed cum humano genere cœperit, duretq; quantisper homi-
 num genus duraverit, III. ut ducat ad pietatem & honestatem, seu, ut in
 illa verus Deus Creator & Gubernator omnium rerum solus agnoscatur
 & colatur; item, ut in eâ sola explicetur vera ratio, per quam cum DEO
 reconciliari homo peccator possit, deniq; ut vera & perfecta officia er-
 ga Deum & proximum præscribat. Sed hæc omnia examissim conve-
 niunt Religioni Christianæ. Aut ergo hæc vera est religio, aut nulla in
 orbe est religio vera. Sed consequens falsum Patet connexio Majoris:
 Nulli enim religioni præterquam Christianæ hæc *πικρήλα* competunt
 ut rem examinanti manifestum. Videantur de his cum recentiores, qui
 scripserunt de Veritate unicæ religionis Christianæ, cum Veteres, & in his
de dem. Eusebius.

Evang. lib. V. Cap. I. 20. Hæc omnia ubi admiserit, vel saltem convellere nequiverit pa-
 ganus, ut quibus opponere se nullo modo nullaq; idonea ratione potest,
 postea Scripturam profero, & hanc ipsam esse ostendo, quæ veri DEI
 veras & excellentissimas revelationes contineat, seu, quæ sit ἀληθῶς
 verbum DEI, ut noster loquitur Apostolus. Nec videtur expeditior esse
 via ad eam rem probandam, quam ut à notis cujuscunq; historiæ veris
 & certis initium fiat. Si enim illæ notæ, quibus certitudo historiæ cir-
 cumscribitur, in scripturam cadunt, hoc est, si constat historiam esse cer-
 tam, eodem negotio constabit, eam esse θεόπνευστον quia ipsa sibi ubiq;
 suæ divinitatis testimonium amplissimum præbet, ut loquitur in Leiden-
Synops. disp. II. Th. XIII. seqq. sibus disp. Walæus. Qui ex Arriani præfatione lib. I. de expeditione Ale-
 xandri M. *περί τῆς* veritatis historiarum colligit tria: I. si illi qui scri-
 bunt, sint persone fide dignæ, II. si actionibus, quas scriptum mandant, ipsi in-
 terfuerint, III. si neq; necessitas neq; merces eñ proposita fuerit, quare aliter,
 quàm accidisset, scriberent: & quartum ex Josephi lib. I. cont. App. ad-
 dit, si de eisdem rebus eadem omnes scripserint. Hæc *περί τῆς* si quis ad
 Scripto.

Scriptores sacros applicaverit, luce meridiana clarius apparebit, religionem nostram certam, imo certissimam esse. Addantur hic vel repetantur notæ religionis supra positæ & ad Scripturam accommodentur, ubi imprimis considerandum venit, inter tot Satanæ & potentissimorum Monarcharum molitiones & odia infinita religionem tamen Christianam per piscatores mirandum in modum propagatam, in hunc usq; diem, perstitisse. Deniq; expendat paganus miracula omnem creatam potentiam longè excedentia, creationem mundi è nihilo factam spatio VI. dierum, hominem è terra factum, DEUM esse Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, Filium DEI incarnatum morte sua genus humanum redemisse, resurrexisse, adscendisse ad cœlos, rediturum ad judicandum vivos & mortuos, resurrekturos mortuos & accepturos præmia vel supplicia æterna: consideret prophetias & vaticiniorum stupenda complementa, dulcissimas efficacissimasq; promissiones & consolationes, comminationes item: tandem convertatur ad effecta scripturæ planè divina, in quibus familiam ducit fuga diaboli, & silentium oraculorū statim post propagatam Evangelij lucem. Nec inutile fuerit styli simplicitatem, majestatem & leges easdem latas subditis & regibus &c. hîc pagano proponere atq; explicare. Horum omnium tanta vis est, ut à prudente nemine rejici, quin generate in animo pagani fidem humanam possint. Aut enim hæc omnia revelavit DEUS, aut creatura. Si hæc, aut bona aut mala. Mala si id tentaret, propria vineta caderet. Sed neutra id præstare potest, quod potentiam & vires creaturæ cunctas longissimè supergreditur. Nec dubitandum est, quin, si ad eum modum paganus expendat revelationes in scriptura factas, ipsa illa Scriptura cui attendit, vi sua & gratia Spiritus Sancti (qui conatibus hisce indubitato se inseret) quam inditam Scriptura habet, sit in animo pagani fidem salvificam effectura. Quod de pagano dico, idem omisissis omittendis ad Mahometistam, quoq; pertinet, qui Prophetarum & Apostolorum scripta suo modo probat, sed præfert iis Alcoranum. Sed hic novus est, nec habet quicquam commune cum Scripturis sanctis, quarum hæc indoles est, ut semper scriptura præcedens prædicat futuram. Sed concluditur scriptura Ebr. x. i. Apoc. ult. Adde absurda Alcorani. Sed & cum Judæo ex promissionibus in V. T. factis atq; in N. completis non infeliciter citra auctoritatem Ecclesiæ agi, probat non tantum primitivæ Ecclesiæ, verum etiam recentius Judæi cujusdam Gersonis exemplum, qui baptizatus Halber-

Radii Anno 1600. in Epistola, quam suo de doctrina Thalmudica prae-
misit libello solius N. Testamenti in Germanicam linguam versificatione
fortuita se percussum scribit & conversum.

21. Ergo ipsa Sacra Scriptura in animo infidelis fidem sibi facit.
Neq; enim tali potest objici autoritas Ecclesiae, quippe quam planè non
cognitam habet, nec habere prius potest, quam ipsi Scripturae assentia-
tur, docenti, *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis &c.* Hoc
ut melius intelligitur, notandum, duplicem Ecclesiae auctoritatem esse,
unam externam, alteram internam. Externa est, quatenus ipsa videlicet
est hodie multitudo & congregatio amplissima & nobilissima, comple-
ta florem generis humani. Alia est interna & Ecclesiae propria autho-
ritas, quae ei competit per peculiarem gratiam, directionem & adhisten-
tiam Spiritus Sancti, per quam fit, ut Univerſa in rebus ad salutem ne-
cessariis errare nequeat. Internam paganus planè, ut dixi, ignorat, nec
nisi ex Scriptura, notam habere potest, externa autem tanti non est, ut
propter eam credat paganus iis, quae in Scriptura proponuntur. Fate-
mur quidem, per Ecclesiae externam auctoritatem commoveri paganum
posse, (quomodo Augustinus, *non crederem, inquit, Evangelio, nisi me
Ecclesia Catholica commoveret auctoritas*) vel Ecclesiae auctoritatem,
posse ei occasionem præbere, ut arbitretur, se prudenter facturum, si
inquirat in religionem Christianam, ut pote quam tot Viri sancti, docti,
sapientes amplectuntur. Quo casu Ecclesiae incumbit testari de Codici-
bus sacris, quibus revelatio divina comprehensa est, invitare ad legen-
dum, operam deniq; in explicando præstare. Sed propter Ecclesiae testi-
monium vel auctoritatem non credet paganus, & si crediderit, fidemq;
ex Verbo Dei hauserit salvificam, idem ipsi continget, quod Samaritanis,
qui quidem propter indicium mulieris (notarunt enim Veteres in hac
Samaritide esse Ecclesiae figuram) credidisse dicuntur in Christum qui ta-
men ipsi mox fatentur: *Non amplius propter sermones tuos credimus: ipsi
enim audivimus & scimus hunc esse verè Servatorem illum mundi Jesum
Christum*, hoc est, explicante Alberto Magno, *non jam propter huma-
nam rationem credimus, quamvis per illam induci simus: Sed ipsi veritati
propter se & super omnia adfitemur.*

Cont.
Epist. Fun-
dam.
cap. V.

Job. IV.
39. f.

22. Ex his clarum est, quo pacto sit in dicto nostro Paulino intelli-
genda antichesis, quā commendantur Thessalonicenses pridem infide-
les, quod exceperint verbum Dei auditum non ut verbum hominum,
sed

sed ut verbum Dei sicut revera est: quæ *παρ' εὐθεως* notetur adversus eos, qui Scripturam seu verbum scriptum, vere ac propriè verbum Dei esse negant. Quod si enim illi, qui Apostolos audiebant, non tamen ideo fide divina credebant, quia ipsi illud prædicabant, sequitur, nec hodie propter auctoritatem hominum verbum Dei vera fide credi. Sed & innumera in Scripturis occurrunt loca alia, quæ Scripturæ vim, efficaciam & auctoritatem planè divinam & summam quàm liquidissimè testantur. Qui credit in Filium, habet testimonium DEI IN SE, inquit Johannes. Atq; inde erat, quod populus percelleretur super doctrinà Servatoris: docebat enim eos, ait Matthæus, ut habens auctoritatem, non autem ut Scribæ. Apud Jeremiam, *annon verbum meum est ut ignis? dicit Dominus, & sicut malleus conterens petras?* Hinc illa elogia verbi: Potentia DEI ad salutem gladius Spiritus &c. *lex Spiritus vitæ* & similia, quæ in Scriptura passim occurrunt. His si addiderimus ipsam confessionem adversariorum, rem totam, arbitror, confectam habebimus. Quod Scholastici communiter docent, rationem, quare assentiamur omnibus credilibus esse, **QUIA DEUS DIXIT**, id ita explicat Becanus: *Materiale* inquit, *Tract. de objectum fidei*, est id quod creditur propter aliud, nempe propter primam Veritatem revelantem. Formale est id, quod non creditur propter aliud sed q. II. n. si est ratio credendi aliud. Potest quidem credi propter se, sed tamen non propter aliud v.g. *Mysterium Trinitatis* est materiale objectum fidei, quia creditur propter primam veritatem revelantem. At prima veritas revelans est objectum formale, quia non creditur propter aliud, sed propter se & simul est ratio credendi aliud. Quid clarius pro nostra & vera sententia dici potuit? Aut, si minus Becani *ἀνὰ δυνάμει* placuerit (resolvit fidem in propositionem lumine naturæ notam; Prima veritas fallere nequit, seu quod DEUS revelat, verum est) audi Greg. de Valentia, qui postquam septendecim argumenta moventia animum ad credendum proposuerat, decimum octavum his verbis proponit: Cum hæcenus ejusmodi argumenta pro auctoritate doctrinæ Christianæ fecerimus, quæ per se ipsa satis esse prudentibus debeant, ut animum INDUCANT velle credere, tamen nescio annon sit argumentum iis omnibus majus, quod, qui verè Christiani sint, ita se animo divinitus affectos esse, quod ad fidem attinet, sentiunt, ut præcipuè quidem propter nullum argumentum, quod vel hæcenus fecimus, vel ratione similiter excogitari possit, sed propter aliud nescio quid, quod alio quodam modo & longè fortius, quam ulla argumenta animis nostris persuadet (est au-

I. Job. V. 10

C. VIII. 21.

C. XXIII.

28.

XIII. 47

Tom. I.

disp. I.

Quart. 1.

Punct. IV.

tem id REVERA DIVINUM ipsum TESTIMONIUM) ad firmiter credendum moveri se intelligant. Et allegato Pseudodionysii loco: Hanc igitur experientiam divini testimonii & sensum, licet per se quidem non satis sit evidens, tamen, quoniam ab iis, qui credunt propemodum clarè percipitur, & ab alijs etiam (iudicio quodam & significatione) in credentibus ipsis animadverti potest; dico pro multis argumentis esse debere ad fidem vel constantissimè retinendam, vel etiam de novo suscipiendam. Adde verba quæ sequuntur: Etenim, quod minimè vanus hic sensus sit, sed divinus & solidus & ortus ex natura supernaturalis fidei, qui mentè ipsa per se faciat ita firmiter acquiescere, fructus optima & sanctissima vitæ ostendit eorum, qui ad normam Christianæ fidei actiones suas studiosè instituunt. Quis neget, Valentiam his postremis verbis optimè expèssisse verba ultima loci Pauli, ni, quem nunc summus explicandum? Quid enim aliud agit Paulus, quam ut ad explicatum à Valentia modum ab effectu colligat causam? Sermo, inquit Apostolus, qui AGIT IN VOBIS. *ὁ ἐργαζόμενος* enim somo passivum, sensu activum, quomodo accipitur Rom. VII. 5. Gal. V. 6. &c. ut rectè Grotius, qui ita reddit: Sermo ille per fidem receptus egregia producit opera. Sed de eo paulo post videbimus: nunc ad Wadingum redeamus.

Tb. XII. 23. De Wadingi distinctione suprà diximus. Rectè ad eam respondet Episcopus, cujus hæc sunt verba. Posita hypothesis, quod ad rectam Scripturæ intelligentiam necessarium sit iudicium veræ Ecclesiæ, non vi deo, quomodo distinctio in totum vos expedire possit à circulo, quod sic demonstrò. Si quæram ego de authoritate Ecclesiæ, unde videlicet probari mihi possit, authoritatem interpretandi Scripturas competere Ecclesiæ? Dices ex gr. ex loco Matth. 16. & 38. &c. Atqui, inquam ego, ex eo loco id mihi non liquet, unde constabit mihi luci illius eum esse sensum, quem tu iudicas? Dices, si consentaneè loqui velis, ex Ecclesiæ, quæ ita locum illum interpretatur. Atqui, inquam ego, unde constat authoritatem illam Scripturæ interpretandi Ecclesiæ datam esse? Dices: ex Scripturâ: en circulum manifestum, in quem incidere vos necesse est, quamdiu suprà dicta illa hypothesis sancta recta manet. Hactenus ille. Nos totam controversiam, quæ cum Pontificiis agitatur, paulo exactius consideremus. Notum est, eos authoritatem Scripturæ quoad nos suspendere ab authoritate Ecclesiæ, quam **Tom. III.** dicunt errare non posse. Quem nos non quasi Labyrinthum esse, ut **disp. I. Q. I.** cat eum Valentia, sed revera Labyrinthum efflaserimus, unde extricare

se, quantumcunque vires intenderint, nunquam possunt. Quæro enim, *Pan. I.*
 cum Ecclesiam dicunt esse majorem, & errare non posse, quam intelli- *sub fin.*
 gant Ecclesiam? num priscam, mediam vel hodiernam? dicent forte, se
 ita intelligere hodiernam, ut non excludant priscam & ad hanc rem ad-
 vocabunt successionem. Sed hæc præterquam quod inutilis est, & ad
 probandam veritatem sive Scripturæ sive Ecclesiæ inefficax ipso Bellar-
 mino Judice, qui *hoc argumentum à successione non adduci à suâ ait ad*
probandum eam esse veram Ecclesiam, penes quam est successio, quis fidem
 faciet successionis legitimæ, (non enim de quavis successione hic sermo
 est, sed de legitima) cum tot historiæ testantur Papas Apostolicos, scele-
 ratos, hæreticos, schismaticos, vi, factione, tumultu, largitionibus & si-
 monia Apostolicam sedem invalisse? Imò, quis non videt, ad hanc rem
 cognoscendam opus esse pervolvi accuratè Historicos Ecclesiasticos
 Græcos pariter & Latinos? Hic revera Labyrinthus est, ex quo nemo fa-
 cile exitum inveniet, etsi Methusalæ annos ad exeundum nancisceretur,
 ne dicam à nemine hodie quantumvis eruditissimo id præstari posse,
 multo minus ab idiota, cujus tamen fidem firmo superstructam esse o-
 portet fundamento. Hic videatur Bellarminus de notis Ecclesiæ libro
 I V. cap. IIX. per totum, & tum fiat judicium de Romanorum Pontifi-
 cum successione.

24. Hoc refugio dejectum Papistam pergo rogare, quid per Eccle-
 siam intelligat num hunc vel illum Christianum, an vero cœtum Chri-
 stianorum in genere? negabit utrumq;. Num ergo Doctores Ecclesiæ,
 quos Patres vocamus? hic hærebit. Novit enim diversas esse Papistarum
 de Patribus opiniones, aliis tantum tribuentibus Patribus, quantum scri-
 pturæ, aliis cum Cajetano negantibus veterum doctorum sensibus ullo
 modo esse alligatum Scripturarum sensum. Nec pigebit nos hisce pau-
 lulum immorari. Aut ergo intelligit omnium à Christo seculorum Pa-
 tres, aut Patres primorum V. vel VI. seculorum. Omnes à nato Christo
 Patres evolvere, magni res laboris est. Adde *Patrum sententias arma esse* *In analysi*
utriq; parti communia, ut loquitur alicubi Valentia. Tandem, *Quin neget*, *pag. 18.*
inquit Bellarminus, Patres habuisse excellenter donum interpretandi; & ita *Lib. III.*
men præcipuos illorum lapsos fuisse? Sed premamus vestigia Pontificiorum *de V. D.*
 hodiernorum, qui nec unius nec duorum Patrum autoritatem firmum *cap. 10.*
 argumentum posse subministrare, sed tantum probabile, imò plurium
 testimonia reliquis licet paucioribus reclamantibus non suppeditare cer-

tum

Vid. Ca- tum argumentum, omnium vero auctoritatem in eo quaestionum gene-
nam lib. re, quæ ad fidem minimè pertinent, fidem tantum probabilem facere,
VII. loc. non certam, affirmantes, tandem in eo conveniunt, *in expositione sacra-*
Theol. *rum literarum communem omnium sanctorum veterum intelligentiam cer-*
cap. 3. *tissimum argumentum Theologo præstare ad Theologicas assertiones corro-*
In Crit. borandas: & hic urgent tria requisita Vincentii Lirinensis, manifeste, fre-
Sacr. quenter, perseveranter. Cæteris ut ad præsentem disputationem parùm fa-
Prol. cientibus missis, ultimū illud assumam⁹, in quo præcipua residet difficul-
tas. Et potest quidem ejus, Riveti judicio, triplex esse sensus. I. ut necessa-
rium sit omnes omnium seculorum doctores in unam convenire senten-
tiam II. ut necessarium sit unius seculi doctores omnes inter se conveni-
re, III. ut necessarium sit, omnium seculorum vel unius tantum omnes sive
plerosq; Doctores ex eorum numero qui scripserunt aliquid, in aliquo
dogmate aut interpretatione scripturæ consentire, ut fidem faciat, cui
falsum subesse non possit. Si primo sensu intelligatur, inquit Rivetus, ad-
mitti potest, si includantur Apostoli: sed hic sensus inutilis est, quia duplici
conditioni impossibili innititur 1. ut consensus talis extiterit, 2. ut de eo
constet. Si secundus sensus placeat, vel de seculo præsentis, vel de præteri-
tis est quaestio. Non de præsentis: hoc enim in controversiam venit, & de
eo dicitur postea. Ergo de præteritis, & redit eadem difficultas. Tertio
sensu intellectam negamus sententiam Pontificiorum veram esse. Ne-
gamus necessario falsam esse scripturæ interpretationem, quæ sit à tor-
rente Doctorum aliena. Negamus, necessarium esse dogma fidei, quod
ex consensu Patrum traditum est, imo negamus deniq; hunc consensum
inveniri posse. Rectè Thomas Scholasticorum princeps: *Ex solis Scriptu-*
Part. 1. *rum Canonici Apodicticè, ex Patribus vero non nisi probabiliter in articulis*
quest. 1. *fidei concluditur. Et, sacra doctrina auctoritatibus Canonica Scriptura uti-*
art. VIII. *tur propriè ex necessitate argumentando, aliorum autem Doctorum Ecclesiæ*
authoritatibus non quasi arguendo ex proprio (ex propriis principiis) sed
probabiliter. Innititur enim fides nostra revelationi Apostoli & Prophetarum fa-
cta, qui Canonicos libros scripserunt, non autem revelationi, si qua fuit aliis
Leß. 41. *doctoribus facta. Et Biel: Sanctorum Patrum auctoritas ad assentiendum*
in Canon. *ipsorum dictis neminem compellit, nisi in divinum fundata scripturæ, aut di-*
Miss. *vinæ innitatur revelationi. Ipsorum Patrum, qui auctoritatem sibi autori-*
tatem summo studio amoliuntur, dicta magno numero imo integro vo-
lumine repræsentare possemus, nisi propositum esset, intra thesaurum cer-
tam

tam quantitatem stare. Hos secuti magnam fatemur esse Patrum authoritatem sed talem, quæ semper subordinata sit Scripturæ Sacræ. Nos hic singulorum vel etiam plurium errores non examinabimus. Ad hominem autem argumentando, non tam nos, quam ipsi Pontificii à Patrum authoritate discedunt. Inauditum est in tota antiquitate traditionem Ecclesiæ, esse verbum non scriptum. Nam & sic traditio Judæorum de Canone V. T. esset verbum non scriptum, quod absurdum: nec dicere potuisset Augustinus, eodem modo cognosci Evangelium Matthæi esse Matthæi, quo à Manichæis cognoscebatur epistolam Manichæi esse Manichæi, aut in universum scitur, libros Varronis, Aristotelis, Hippocratis esse etiam horum autorum. Vide lib. XXXIII, cap. 6. De quo & supra diximus, & infra amplius dicendum erit. Sic in controversia de libris Canonicis à nostra parte stant vetustissimi & celeberrimi Patres & Doctores omnium seculorum, Melito Asianus, Origenes, Patres Concilii Laodicensi, Athanasius, Hilarius, Greg. Nazianzenus, Amphilochius, Cyrillus Hierosolym. Epiphanius, Hieronimus, Rufinus, Leontius, Joh. Damascenus, Strabus Fuldenfis, Hugo & Richardus Victorini, Hugo Card. Nicol. Lyranus, Antoninus Florentinus, Card. Ximenius & Card. Cajatenus: stat, inquam, maxima pars Patrum excludentiam à Canone Apocryphos, quos tamen concilium Tridentinum paucissimos Ecclesiæ Patres secutum Canonicos fecit velut pro authoritate. Inunc, Bel- *Lib. 1. de*
 larmine, perfrica frontem, & dic Ecclesiæ declarare posse aliquem li- *Ver. D.*
 brum Canonicum, qui non fuerit pro Canonico habitus, tribus rationi- *cap. 10.*
 bus: Primo *ex veterum testimoniis*, secundo *ex similitudine librorum cum*
illis, de quibus non ambigitur, tertio *ex communi sensu & quasi gustu populi*
Christiani. Omnes Patres, inquit Erasmus, docuerunt B. Virginem in
 peccato originali conceptam. Dissentit Concilium Tridentinum: con-
 trarium sensit Sixtus IV. *Tot illi & tam celebres Patres*, inquit Stapleto-
 nius, *Tertullianus, Irenæus, Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Ambro-* *Bibl. lib.*
sius, Clemens Romanus, Bernardus, (quibus addit Sixtus Senensis, Justi- *VI. a. 345.*
 num, Lactantium, Victorium, Prudentium, Aretham &c.) *huic senten-* *Vid. Augu-*
tia (quæ in Concilio Florentino, magna conquisitione facta, ut dogma fidei finem du-
definita est) quod iustorum anima ante diem iudicii DE I visione fruuntur, bitantem
non sunt assensu, sed sententiam contrariam tradiderunt. Ea fuit senten- *lib. 1. re-*
 tia Innocentii & Augustini, quæ 600. annos vixit in Ecclesia, Eucha- *træct. c. 14*
 ristiam etiam infantibus necessariam, fatente Maldonato. Et tamen *In Job. VI.*
 dissen- *53.*

D

dissen- 53.

diffentiunt Papistæ: ne nunc dicam de publica Communione sub una, reclamante apertissimæ Scripturæ & Universæ antiquitati, de figmento transsubstantiationis, de infallibilitate Papæ, homunculi sæpe indoctissimi & pessimi, aliisq; Papæ sui propriis articulis antiquitati ignoratis. Patres ergo in ore habent Papistæ non in corde. Ego, inquit Episcopus quidam Pontificius citante Riveto, *ut ingenuè fatear, plus uni summo Pontifici crederem in his, quæ fidei mysteria tangunt, quam mille Augustinû, Hieronimû, Gregoriû, ne dicam Richardû, Scotû, Guilielmis, Credo enim & scio, quod summus Pontifex in his, quæ fidei sunt, errare non potest, &c.*

Vid.

Chemn.

VI. genere tradit.

Horrendam vocem, & Papæ mancipio dignam! Audire mihi videor, Saulum buccinâ canentem: Audiant ergo Ebræi!

25.

Justo diutius fortè immorati sumus quæstioni de autoritate Patrum, quanquam multo plura possent quari, quænam scripta Patrum intelligantur, num vera & certa an etiam anepigrapha, pseudepigrapha & dubia, quæ infinita est quæstio & à nullo hominum explicabilis: sed hæc mittamus, quia ipsos Papistas videmus Patrum præsidium relinquere. Quare pergo quærere, quid per Ecclesiam intelligat, num Concilia? affirmabit forte. Amplius quæro, num omnia intelligat concilia indiseretè, an certa quædam? Eliger dubio procul posterius, dicetq; se intelligere Concilia legitimè convocata & roborata confirmatione Pontificis. In Pontificem ergo, ultima sit resolutio fidei, & sub Ecclesiæ specioso titulo occultatur, si Jesuitis credimus, Papa Romanus. Quod Gresserum non puduit fateri, *qui Per Ecclesiam, inquit, quando Ecclesiam dicimus esse omnium controversiarum fidei judicem, intelligimus Pontificem Romanum, qui pro tempore præsens naviculam militanti Ecclesiæ moderatur ac gubernat.* Nimirum incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdin.

Defens.

Bellarmin.

Tom. I.

lib. III.

cap. X.

Nos unam tantum controversiam, quam, ut spero, Papistæ non negabunt esse de fide, hic proponimus: An videlicet Concilium sit suprâ Papam? Quis hujus controversiæ judex futurus est? Concilium, opinor, convocante Papa. Quid definit? Affirmativam? non probabit Papa. Negativamne? Nunquam faciet. Manebit ergo in suspenso tota res, nec constabit, in quem ultima debeat fidei resolutio fieri. In Papam quidem vellent Jesuitæ, sed acerrimè contradicentibus Sorbonistis. Audiamus Gersonem Cancellarium Parisiensem, Virum, teste Bellarmino, do-

I. part. de

Exam. do-

Arin. Con-

fider. V.

ctum & pium; cujus hæc sunt verba cedro dignissima: *Plus credendum assertioni alicujus simplicis & non autorisati excellenter in Scripturis* (NB)

eruditi,

eruditi, quàm declarationi Papæ: & talis eruditus si in Concilio esset, deberet se illi opponere, si sentiret, maiorem partem ad oppositum Evangelii vel malitia vel ignorantia declinare. Rectè, nec potuit melius? Non enim veritas à Subjecto pender, verum ab Objecto. Et in Conciliis non numeranda vota sunt, sed ponderanda. Manent ergo omnia in labyrintho fundi experte.

26. Sed fac, Pontificem esse illud ultimum, in quo sisti debet nostra fides, quod tamen, ut dixi, nunquam concedent Galli, nundum effugerunt papistæ labyrinthum. Ut autem melius intelligatur ille Circulus, quo miserè circumaguntur Pontificii, ex Aristotele de ingenio circuli & natura pauca præmittenda sunt. Aristoteles postquam lib. I. Poster. cap. 2. sub finem dixerat, principia esse debere conclusionem notiora, inde sumpta occasione digreditur, & cap. 3. duplicem errorem veterum proponit atq; refutat. Alter erat Heracliti, nihil prorsus sciri; alter Empedoclis, omnia sciri demonstratione in circulum contendentis. Sed hanc negat verè esse demonstrationem, tum quia in illa medius terminus modo prior (quatenus est medius: omnis autem demonstratio est ex prioribus) modo posterior (quatenus fuit terminus conclusionis) est, tum, quia circularis demonstratio est petitio ejus quod in principio est, dum idem probat per idem, conclusionem per principia, & hæc rursus per conclusionem: $\delta\delta\epsilon\nu\ \epsilon\tau\epsilon\rho\nu\ \omega\lambda\eta\nu\ \acute{o}\pi\iota\ \tau\epsilon\varsigma\ \text{A}\ \acute{o}\nu\tau\ \text{Q},\ \tau\acute{o}\ \text{A}\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$, ut habent ipsa Aristotelis verba, quibus suppono exemplum regulæ, quod est apud Becanum: si negem, inquit, & matrem, & filium esse probum, circulum. De Circulo committas, probando matrem esse probam, quia filius dicit, & filium probum, Calvin. quia mater dicit. Quare? quia utrumq; mihi aequè ignotum & incertum § 18. & 19, est: probatio autem debet procedere à notis ad ignota vel à concessis ad inconcessa. Hinc colligo circulum fore, si quis Christianus apud Ethnicum, qui nec Ecclesiam nec Scripturam admittit probare vellet, Scripturam esse infallibilem, quia Ecclesia dicit, & hanc esse infallibilem, quia Scriptura dicit: nam utrumq; illi aequè ignotum, aequè incertum est: e contrario non est circulus, si uni per alterum probes apud eum qui alterum admittit, alterum negat. Hactenus verba Becani. Sed & hoc est $\kappa\epsilon\chi\theta\epsilon\mu\epsilon\nu$ quale erat Tb XIII. illud Wadingi, de quo jam diximus. Nimirum alia est disputatio ad hoc & XXIII. minem, alia ad rem. Aliud est loqui de duabus diversis probationibus, quarum altera ad Ethnicum v.g. altera ad Christianum dirigitur; aliud, loqui de una probatione ad rem, & ad unum directæ. Pari autem modo

se res habet, siue quis Ethnico, siue Christiano innotescere velit ex Scripturâ Ecclesiam & ex hac Scripturam. Quanquam enim Christiano alias cognita sit Scriptura, in illa tamen quæstione, unde constet Scripturæ autoritas, tanquam ignota supponitur, ex prioribus & notioribus tibi probanda, si quidem circulum effugere velis. Amplius notamus, apud Pontificios Verbum DEI *aliud scriptum esse, aliud non esse scriptum, neutrum maiorem vel minorem auctoritatem habere ac proinde utriq; æquè deferendam: scripturam quidem regulam fidei esse sed partialem. Totalem esse Scripturam simul & Traditionem, quæ parem habet auctoritatem cum*

Tb. 14. 15. Scriptura. Hæc sunt ipsissima Becani verba Pontificiorum assertionem jugulantis. Si enim regula est fidei scriptura, utut partialis, si item æqualis est auctoritas utriusq; verbi, evidenter consequitur, non esse opus verbo aliquo tradito, ut credas scripto: aut, si id opus est, hoc est, si fide divina non creditur verbo scripto, nisi propter verbum aliquod nō scriptum, etiam verbo tradito nō creditur, nisi propter aliud verbū, & sic ibi-
 jtur in infinitū. Quin eō res deducetur, ut dicendū sit, quia propter verbū non scriptū creditur scriptū, verbo non scripto seu tradito primo credi, adeoq; verbum traditum primo esse normam fidei; scripturam autem secundario & per accidens; quod falsissimum omnium, ex ipsa quoque Pontificiorum sententia falsissimum est, ut supra patuit. Vide Becanum thes. 25. seqq. 30. 31. His ergo dimissis vel etiam præsuppositis talem formamus Syllogismum: Quandoquocūq; plura ex se invicem ostenduntur, quæ omnia æquè incerta sunt, committitur circulus. Atqui, cum absolute creditur verbum scriptum & traditum propter testimonium Ecclesiæ, & hoc rursus absolute propter illud utrumq; plura ex se invicem ostenduntur, quæ omnia æquè incerta sunt. Ergo tunc committitur circulus. Major est necessaria, quippe constans definito & definitione. Minor est ex Pontificiorum assertionibus clara. Unde redacti in angustias quidam Pontificii, negarunt omnem circulum esse vitiosum cum Gretsero, qui id probat regressu demonstrativo. Sed hanc aliam rem esse quis videt: nec hoc effugio hodiè amplius utuntur. Valentiam supra audivimus: adde Becanum eandem ignorationem Elenchi committentem; dum inter acceptionem fidei, (de quâ non quæritur) & causam fidei secundum se distinguit.

*De Circ.
 Calv.
 S. 24. seq.*

27. Tempus est, ut eorum, quæ hactenus dicta sunt, summa capita & puncta colligamus velut sub unum oculi ictum. Dictum est, audi-

tum.

eum à Paulo verbum nullum esse aliud, quàm illud, quod hodie scriptum
 legimus (neq; enim scriptura obstat, quo minus aliquid sit verbum DEI:
 alias nec ipse decalogus verbum DEI esset) & scribi quidem illud oportu-
 ius, ut constans fidei & sufficiens regula adeoq; iudex omnium fidei
 controversiarum esset. Obiter id addimus, principaliter loquendo Judi-
 cem controversiarum esse Spiritum Sanctum, qui in hominis conscien-
 tiam quoddam quasi tribunal erigit, & voce Sacrae Scripturae partes de
 Fide litigantes dirimit, dum alterutrum disputantium necesse est, ubi
 omnem moverit lapidem, eò redigi, ut deficiat in probando, aut sibi met
 contradicat, aut neget manifesto vera. Deinde dictum est, auctoritatem
 scripturae non cognosci, (si sermo sit de ipsis rebus Scripturà contentis:
 externam scriptionem autem & scriptorem ex traditione Ecclesiae co-
 gnosci grati fatemur) nisi ex ipsa scripturà lecta & meditata, quae sui
 probationem eminenter continet, adeoq; ex ipso Spiritus Sancti interno
 testimonio. *Spiritus enim est, qui testificatur, Spiritum*, seu doctrinam
 Spiritus, *veritatem esse*, ut loquitur Johannes. Aliarum rationum sparsim supra
 posita sunt haec: Si illi qui Apostolos audiebant, non tamen ideo fide di-
 vina credebant, quia ipsi illud praedicabant, sequitur nec hodie propter
 Doctorum auctoritatem credi verbum DEI. Aut enim crederetur propter
 auctoritatem unius Pontificis, aut propter multorum vel omnium au-
 thoritatem. Non propter unum. Nemo enim fuit major Johanne Ba-
 ptista, de quo tamen Servator ait, se ab homine non accipere testimo-
 nium Joh. V. 34. & 36. Nec fuit Paulo ullus Ecclesiae vel Pater vel Doctor
 major: at propter ejus auctoritatem non credebant Thessalonicenses,
 imò Paulus se dicit anathematizandum, si aliud Evangelium praedicaret
 Gal. 1. 8. Ergo multo minus propter Pontificis auctoritatem crederetur.
 Nec propter multos vel omnes Doctores Ecclesiae crederetur: quippe qui
 omnes Paulo sunt inferiores habente immediatam DEI inspirationem
 & adstantiam. Deinde, si ipsa auctoritas Ecclesiae (interna) ex numero
 credendorum est, & ex revelatione discitur, sequitur revelationi propter
 Ecclesiam credi non posse, nisi cum Papistis circulo circumagi velis. De-
 niq; si revelationi propter aliud est credendum, aut illud est revelatio,
 aut natura notum. Si revelatio, redibit quaestio in infinitum. Si natura
 notum, aperta erit contradictio: sic enim revelationi crederetur, quatenus
 naturaliter nota est. Quamobrem revelationi divinae PER SE & non
 propter aliud creditur, nec datur quicquam in eo genere prius, per quod
 D 3 scripturae

I. Ep. V. 6.

scripturæ veritas probari possit, sed nudè scripturæ seu DEO in Verbo
 asserenti creditur, quia adserit. Quod ipsum ita manifestum est, ut ipsos
 Tb. XXII. adversarios habeamus reos fatentes, sicut suprâ diximus. Quibus addi-
 2. 2. quæst. mus illud Thomæ, *Qui credit, inquantis, habet sufficiens inductivum ad*
 II. art. IX. *credendum: inducitur enim auctoritate divina doctrina miraculū confir-*
 mata; & quod plus est, INTERIORI INSTINCTU DEI invitantis. Quod
 communiter docent Scholastici rationem; formalem Objecti fidei nul-
 lam aliam, quam Veritatem primam & divinam esse. Præverat Augusti-
 nus eo ipso loco, quo dicit Ecclesiâ se commotum esse, ut crederet, hæc
 Cap. V. quodq; scribens: *Sequamur eos, qui nos primum invitant credere, quod non-*
 contra. *dum valemus intueri, ut fide valentiores facti, quod credimus, intelligere me-*
 Epist. Fun- *reamur, non jam hominibus, sed ipso DEO intrinsecus mentem nostram fir-*
 dam. *mante & illuminante.* Prorsus germana explicatio est Paulini nostri dicti
 hæc Augustini sententia. Laudat Thessalonicenses Paulus quod excep-
 sicut verbum auditus DEI non ut verbum hominum, sed ut verbum DEI,
 id est, vera & qua par erat fide prædicationi Apostolicæ, sicut oportebat
 fieri ad salutem, per DEI operationem credidissent, A DEO enim indita
 est illa vis inclinandi animum, in qua auctoritas, ut suprâ prænotavimus,
 sita est: à DEO inquam, cum verbo & per Verbum lumen supernatura-
 le suppeditante, & concurrente speciali gratia interna. Quæ ipsa adeo
 arctè cohæret cum Verbo, ut ab eo nunquam absit, nec sine eo ordina-
 riè adsit. Quod contra Enthusiastas & Pelagianos notandum.

28. De Pelagii quatuor fraudibus, de Semipelagianis quoq; & Syner-
 gists latè tractant. Theologi. Nos gratiæ internæ totam inclinationem
 animi nostri seu conversionem debere, ex ipso textu Paulino clarè colli-
 gimus, excerpentes voces *ἐυχαιρῶν ἀδιαλείπτως & ἐνεργείᾳ.*
 Quod si enim in homine quippiam esset vel modiculum, quo sive præpa-
 rare se ad amplectendam gratiam, sive prævenire occurrentem posset,
 non utiq; Paulus totam Thessalonicensium conversionem DEO acce-
 ptam tulisset. Conferatur locus classicus I. Cor. II. 14. ubi idem vocabu-
 lum, quo hic fidem & *κατέληψεν τὴν χριστὸν* describit, occurrit. Anima-
 lis, inquit, homo non percipit ea quæ sunt Spiritus DEI, nec potest intelli-
 gere. Vox *ψυχῆς* (ut hic obiter explicem quid sit *ψυχικός*) modo totam
 notat animam, qua vivimus, sentimus, intelligimus, modo facultatem vi-
 ventem & sentientem tantum, & cum primis partem concupiscentem.
 Ità vetus versus *ψυχῆς μέγας χαλινὸς ἀνθρώποις ὁ νόμος.* Posteriori
 modo

modo accepta gignit vocem ψυχικός eumq; denotat, qui vel vitam hanc
animalem vivit, ejusq; necessitatibus subjacet I. Cor. XV. 43. vel bruto-
rum ritu ad omnem lubricitatem & ἀσωτίαν est abjectus, ὁ κατὰ τὸς
ἐαυτῆ Παθιμίας πρεσβύμενος τῶν ἀσεβειῶν Jud. 18. 19. Quod ipsum
quia infidelium esse solet, hinc ψυχικός irregenitus, πνεῦμα μὴ ἔχων
cujus intellectus non tantum ἀγνοία s. ignorantia rerum divinarum,
(unde irregeneriti tenebræ dicuntur passim) sed etiam fastidio, quo pro
stultitia reputat verbum, quod tamen regenerationis semen est, laborat,
unde ματαιότης τῆ νοῦς, σκοτισμός τῆς Διανοίας Eph. IV. 17. 18. intelle-
ctui ascribitur, ipsiq; irregeneriti dicuntur ἀνόητοι, ἐσκοτισμένοι, &c.
voluntas autem obstinata, incircumcisa, dura, resipiscere nesciens, deniq;
audit TANTUM MALA. Libera, inquit præclare Bernhardus, est volun-
tas mala, sed servilis eo ipso, quod mala: Omnis enim, qui facit peccatum, ser-
vus est peccati. Quid ergo sit ψυχικός, ex his patet. Cæterum τὸ δέχεσθαι
non hic auditum verbi externum notat (is enim & in irregeneritos cadit)
sed in suscipiendo spiritualem promittitudinem, animi reverentiam, cer-
tumq; assensum & πᾶσι θεοφιλίαν. Quorum omnium ne minimam qui-
dem partem præstare ψυχικός potest propter omnimodam ἀδυναμίαν,
quæ in illis est verbis, & δύναται γινώσκειν. Quam ipsam omnia docent Scri-
pturæ loca, quæ ἐκ ἀνθρώπων ἡμῶν ex DEO esse clamant, ut qui idoneos
nos reddidit, ἐκ ἀνθρώπων, κατεργασάμενος II. Cor. V. Et quamquam rena-
ti cum timore & tremore suam ipsorum salutem jubeantur κατεργά-
ζεσθαι, statim tamen additur: DEUS enim ἡ ἐστὶν, qui efficit in vobis καὶ τὸ
θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ (pro κτ') pro seu secundum benevolentiam
suam. DEUS fidelis est, qui vos vocavit, qui & efficit. Sed de voce κατε-
ργάζεσθαι vide notas Cameronis ad locum Phil. II. ubi etiam de ὑπὲρ no-
tam adjicit, quam præpositionem Posselius putat talem parere sensum, In Syntax-
at grata ipsi aliqua fiant. DEUS ergo gratia sua speciali nos convertit,
eāq; sola, singulari & potentissimā, prout Emphaticè hanc rem describit I. Pet. II. 9.
Paulus ad Ephes. I. 18. & 19. & Petrus, cum nos jubet predicare VIRTU-
TES illius, qui nos vocavit ἐκ τῆς tenebrῆς εἰς τὸ φῶς αὐτῆς φῶς. Miran-
da enim sunt, quorum causæ & modi nos latent. Talis est nostra conver-
sio, docente Magistro summo: Ventus, quo vult, spirat, & sonum ejus audis,
sed nescis unde veniat & quo vadat: ita est, qui quæ genitus est ἐκ spiritui. Ex Job. III. 3.
quo

Phil. II. 12.

I. Thess. V.

24.

quo simili discimus claudere nos oportere in mysteriis oculos & aperire aures, id quod est proprium fidei, ut Calvinus præclare loquitur: quod si vel ipse servasset, vel hodie observarent ejus discipuli, longe meliore loco res Christianæ & integra regna essent. Est autem Christus ita lux nostra, ut simul sit vita Joh. I. hoc est, author omnis vitæ spiritualis Eph. II. à quo non tantum initium vitæ, sed & complementum ejus est Jac. I. 17. Quo respiciens Paulus una secum Christo crucifixum esse ait, vivere autem non amplius se, sed vivere in ipso Christum Gal. II. 20. Atq; ideo rectè Synodus Arausicana II. definivit Can. XXIV. Ita sunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant, unde vivant. Sic quippe vitis est in palmitibus ut vitale subministret ei, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulo prodest & non Christo. Nam præciso palmitē, potest de viva radice alius pullulare. Qui autem præcisus est, non potest sine radice vivere. Et Canon. XV. luculentissimi divinæ gratiæ & verissimi præcones prædicant atq; credunt, quod per peccatum primi hominū ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere DEUM sicut oportuit, aut credere in DEUM aut operari propter DEUM, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia divina prævenierit. Post subjectis exemplis Abel, Noe, Abraham, Isaac, Jacobi, & citatis locis classicis Phil. I. Eph. II. I. Tim. I. I. Cor. IV. Jac. I. Joh. III. pergunt, & explicato labore, quem baptizati debent, dicto item anathemate illū, qui aliquos ad malum divina potestate prædestinatos esse credebant, concludunt: Quod in omni opere bono non nos incipimus & postea per DEI misericordiam ADJUVAMUR: sed ipse nobis, nullū præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem sui ipsius inspirat, ut & baptismi sacramentum fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adjutorio (Christo cooperante) ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Adde Canones IV. V. VI. VII. IIX. imò reliquos omnes, excepto nullo. Et omnino è re esset Christiani orbis, ut hæc simplex definitio Concilij Arausicani teneretur & ubiq; vigeret, nec ultra curiosi essemus. Nunc argutiis nostris sanctissimam de gratia doctrinam offuscamus, atq; inepto & nimio acuminē obruimus Christiani. Scilicet ingenia nimis acuta rebus novandis & turbandis, quam gerendis sunt aptiora. Omnium rerum modus est, Nos fidei simplicitatem custodiamus.

29. Manifestum igitur est, Gratiæ DEI omnia maxima, minima, medioxima conversionis nostræ deberi: quod minimè negaturus est, quis-

quisquis, quanta sit vis servitutis, quam sub diaboli hostis adeo potentis,
 ut cum eo collata vires hominum in nihilum recidant, regno serviunt
 irrogeniti & consideraverit & intellexerit. *Nemo se seducat, ait pulchrè* *Ex citat.*
 Bernhardus ex Luc. XIV. 27. seqq. *quia si benè cogitare voluerit, inveniet* *Apolog.*
proculdubio, quod nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum vigin- *Aug. Conf.*
ti millibus venit ad se. Quare inclinatur hominis intellectum & voluntatem
 sola gratia DEI verbo audito & lecto indita: inclinatur autem non physi-
 cè (vellem abstinere nobis à philosophicis terminis liceret) ita ut quan-
 dam vim sive motionem imprimat in ipsam voluntatem, sive immedia-
 tè sive mediante intellectione, per quam ad conversionem determinetur;
 sed partim moraliter, per imperium, exhortationem, correptionem, sua-
 sionem & persuasionem, partim ineffabili modo Joh. III. 8. Jer. XXIII.
 29. Mich. VI. 8. Act. XVII. 30. XIII. 43. XXVI. 28. Atq; ita intelligenda
 est tractio Joh. VI. 44. Neq; enim vel ipsum liberum arbitrium abolen-
 dum vel concupiscentiæ hæreditariæ proprietas inseparabilis neganda,
 qua naturaliter repugnat homo omni motui divinæ gratiæ Rom. II. 7.
 8. Ezech. XXXVI. 26. dicitq; & *Σελω* Matt. XXI. 29. *Liberum arbitrium*
quicquid negaverit, Catholicus non est, inquit Autor *ὁ μνηστὴρ*. Cæterum
 cum liberum arbitrium dicimus, intelligimus *libertatem à necessitate*, *Tract. de*
 quam nobis *naturam contulisse* asserit Bernhardus, qui tamen tria DEUM *Grat. &*
 in nobis operari dicit, *cogitare bonum, velle, & perficere*. Nempe dat velle *lib. arb.*
 DEUS, cum cor lapideum aufert & dat cor tractabile per gratiam, quam *Vid. Au-*
 vocant, operantem. Neq; enim homini renascituro liberum arbitrium *gust. Re-*
 dat, sed præexistens sanat, cum hominem, qui pridem non poterat non *tract. lib. 1.*
 resistere, suæ gratiæ viribus instruit, ut qui à natura habet potentiam *cap. 15. 22.*
 tantum resistendi, per gratiam obtineat vires efficacissimas & faculta-
 tem non resistendi. Sic intelligendus est Canon XIII. Concilii Arau-
 sican: *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam*
baptismi non potest reparari. Quod AMISSUM nisi à quo potuit dari, non
potest reddi. Unde ipsa Veritas dicit: Si vos Filius liberaverit, tunc vere
liberi eritis. Et manere quidem in homine tum renascituro tum rena-
 to potentiam ad resistendum gratiæ divinæ & Spiritui sancto, tum exter-
 nè docenti tum internæ, non tantum concupiscentia in renatis reliqua,
 sed & apertissima Scripturæ dicta docent, quæ nulla glossa corrumpere
 aut subvertere potest. Non autem resistere hic notat actualem oppo-
 sitionem, per quam fit, ut qui resistit, sit majoris efficacæ, quàm is cui
 resistit:

E

resistit: sed resistere phrasi scripturæ est non admittere operationem Spiritus Sancti, non subjici, non obedire sive id positivè fiat v. g. contemnendo spiritualia, mundana curando, amando, sive privativè, non utendo donis concessis. Atque hinc facile conjici potest vera causa, cur plurimi homines non convertantur, ne in DEI gratiam injurii simus; quasi ea electis tantum contingeret sufficiens, efficax, irresistibilis & prædeterminans, cum tamen expressè DEUS testetur pro sua benignitate

1. Tim. II. & in homines clementia, se velle ut nemo pereat, sed omnes ad agnitionem veritatis perveniant, nimirum per auditum Verbi, in quo culpam

Disp. XXV
73. seqq.

residere sine maximâ in Deum injuria & contradictione Scripturæ dici nequit. Veras causas Hunnius enumeravit, quas non pigebit hic quoq; legere. Postquam defectum verbi apud populos infideles non nisi majorem negligentiam contemtu & ingratitude, deinde quoq; propriæ culpæ posterorum tribuendum dixerat, hæc subjicit: *Multi aliqua ex parte Verbum DEI habent, sed corrupteli humanarum opinionum contaminatum, ubi parum fermenti totam consersionem fermentat. Multi cum purum verbum pro foribus habeant, tamen ut externam quidem obedientiam ministerii (quæ adhuc in hominû arbitrio est sita) præstare sustinent, ut videlicet illud audiant. Multi audiunt quidem, sed cum præjudicio: quidam non nisi calumniandi & contradicendi studio audiunt. Multi in conscientiis convicti de erroribus, tamen nolunt cedere, ne errasse videantur. Multi in gratiam magnatum veritati se opponunt Joh. XII. Multi non illuminantur, quia extra verbum rationes vitam consequendi alias de suo cerebro comminiscuntur. Multi quærentes propriam justitiam stabilire, justitiæ DEI non sunt subditi. Multi qui attentè audiunt, voluptates & divitias hujus seculi amant. Nonnulli peccandi habitum sua culpa induerunt, ut non possint amplius valedicere illis peccatis, quæ alias non renati vitare poterunt: Multi deniq; vel in baptismo renati, vel in adulta ætate conversi fuerunt, & gratiam acceptam virtute Spiritus Sancti, quo donati fuerant retinere potuerunt (& hic modus communissimus esse videtur) sed voluntate sua, (quæ semper ad malum libera est) avertunt se à sancto, quod eî traditum fuerat, mandato 2. Pet. 2. & initium substantiæ ad finem usq; non retinent, sed ad vomitum peccatorum sponte redeunt: quid mirum igitur, si omnium culpa damnationis in proprium ipsorum caput recidat? Hinc clarescit, quam variè & PROPE INFINITIS rationibus homines & operationi Spiritus Sancti & fructificationi verbi atq; ita propriæ salutis obstant.*

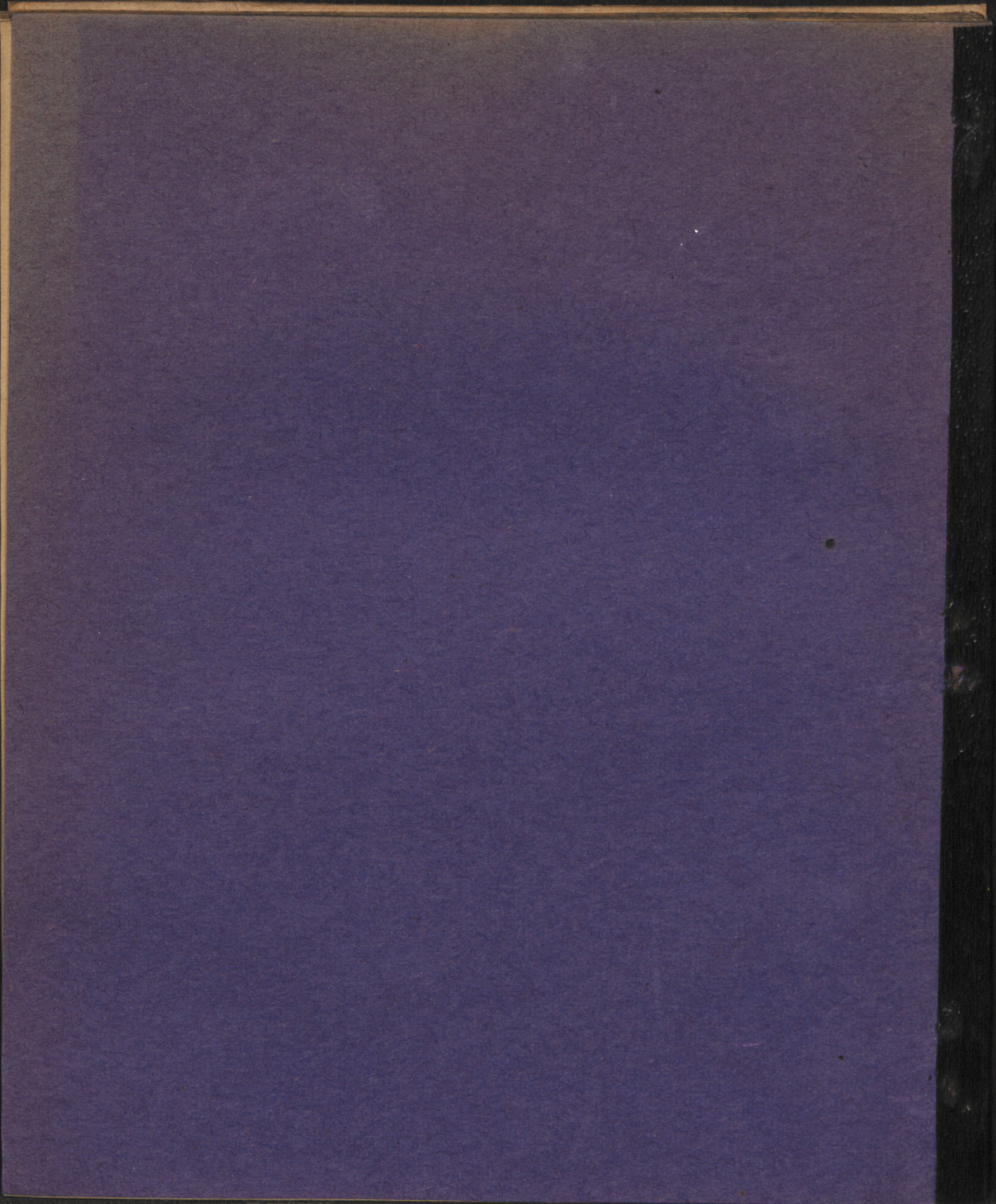
30. Quem-

30. Quemadmodum vero Verbum DEI unicum est nostræ conver-
sionis Organon (ἐνὸς ὡς ἡμεῖς Luc. X. 12.) & semen regenerationis
nostræ, quo illuminatur intellectus, & accenditur voluntas seu cor ad ob- *lib. de*
sequium, per quod DEUS (verbis utar Augustini) *interna atq; occulta grat.*
mirabili atq; INEFFABILI potestate operatur in cordibus hominum. *Christ.*
non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates: ita idem Verbum *cap. 14.*
est, cujus beneficio in conversione crescimus I. Pet. II. 2. persistimus,
eamq; fructibus omnis generis testatam reddimus Psal. 1. Atque id-
ipsum ultimum est, quò nos ordo verborum Paulinorum deducit, de
quo nunc tribus verbis agendum est, quanquam suprâ ex occasione *Thef. XX.*
quædam jam dixerimus. Modo dicebamus, verbum DEI esse semen re- *Luc. II. 3.*
generationis nostræ I. Pet. I. 23. quod ipsum si in bonam terram cadit, fieri
non potest, quin centuplum fructum edat. Propterea gratulabatur
Paulus Colossensibus, quod ad ipsos verbum pervenisset *κεκοιμημένοι*
ἐν ᾧ h. e. fructum protulisset. Atq; idem est, de quo Thessalonicen-
sibus gratulatur, quod nimirum corde bono auditum sermonem reti-
nuerint, & fructum attulerint per patientiam. Homini enim renato
necessario studendum est sanctimonix & bonis operibus: terra quippe,
quæ imbrem sæpius in se venientem combiberit, & progenuerit herbam ac *Ebr. VI.*
commodam eis, per quos excolitur, recipit benedictionem a DEO; at quæ pro-
fert spinas & tribulos, rejectanea & maledictioni proxima est, cujus exitus *7. 8.*
tendit ad exustionem. Habentibus dabitur, hoc est, cum benignitate,
utentibus eo quod acceperunt, explicante Augustino. Causas, cur sint
bona opera facienda, B. Lutherus ad tria capita retulit, quæ ita explicat
Lobechius, ut dicat Dei causa esse bona opera facienda, quia ipse man- *Disp. IX.*
davit: in hunc finem nos creavit, redemit: quia DEO placent: per ea *in A. C.*
DEUS glorificatur; illis nostram gratitudinem declaramus; denique,
ea DEO debemus. Proximi & Ecclesiæ causa, ut proximum nostro
exemplo lucrifaciamus: provocemus alios, & Ecclesiam ædificemus:
scandalum vitemus: calumniatoribus os obturemus. Nostri deni-
que causa, ut nostram professionem cohonestemus, & per bona opera
certam faciamus electionem & vocationem nostram: ut fides bonis o-
peribus tanquam individuus comitibus se patefaciat: ut fides nostra bo-
nis operibus exuscitetur, exerceatur & corroboretur: ut conscientias
nostras spirituali læticia afficiamus: deniq; quia bona opera facientes
DEI

DEI benedictiones consequimur. Verè Tertullianus contra Valen-
 Cap. 30. tinianos, qui impiè bona opera tollebant, dicentes, sibi ut spiritualibus
 non necessaria, cæteris vero Christianis, utpote Psychicis (trinitatem
 enim hominum faciebant, ut Tertullianus loquitur. πνευματικῶν, ψυ-
 χικῶν, σωματικῶν) necessaria esse, Nobis quidem, inquit, va si excesseri-
 mus in aliquo disciplina jugum: si obtorpuerimus in operibus sanctitatis atq;
 De cul. justitiæ. Idem alibi: Dicam forsitan: non est mihi necessarium hominibus pro-
 fam. bari: nec enim humanum testimonium requiro. DEUS confector cordis est.
 cap. 13. Scimus omnes, cum tamen quid idem per Apostolum dixerit, recordemur. Pro-
 bium vestrum coram hominibus appareat. Ad quid, nisi ut malitia ad vos ac-
 cessum omnino non habeat, & ut malū & exemplo & testimonio sitū? Aut
 quid est, Luceant opera vestra? Aut quid nos DEUS lumen terræ vocavit?
 quid civitati supra montem constitutæ comparavit, si non relucemus inter te-
 nebras & extamus inter demersos? Si lucernam tuam sub modium abstruse-
 ris in tenebris relicta, à multū incuseris necesse est. Hec sunt, quæ nos lumina-
 ria mundi faciunt, bona scilicet nostra. Bonum autem duntaxat verum &
 plenum non amat tenebras, sed gaudet videri & ipsa denotatione sui exultat,
 Pudicitia Christiana satū non est esse, verum & videri. Tanta enim debet
 esse plenitudo ejus, ut emanet ab animo in habitum, & eruat à conscientia
 in superficiem, ut & foris inspiciat quasi suppellectilem suam, ut conveniat
 fidei continenda in perpetuum. Discutienda enim sunt delicia, quarum mol-
 litia & fluxu fidei virtus effeminari potest. Hactenus Tertullianus. Con-
 Rom. II. cludimus fulmine Pauli: Reddet enim unicuiq; (DEUS) secundum
 6. seq. opera ipsius: Iū quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam &
 honorem & incorruptionem querunt, vitam æternam: rixosis autem &
 qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, iram & indigna-
 tionem: tribulationem & angustiam in omnem animam hominis
 operantis malum, gloriam autem & honorem & pacem
 omni operanti bonum.

Thef. 24. lin. 40. post verba traditum est, addatur: si ex Scripturis vel ex-
 pressè vel per validam consequentiam non sit deductum.

*Sedenti in throno & Agno, benedictio & honor
 & gloria & potestas in secula seculorum.
 A M E N.*

30. Quemadmodum vero Verbum DEU
 fionis Organon (ἐνός ὡς ἡσεία Luc. X. 12.)
 nostræ, quo illuminatur intellectus, & accendit
 sequium, per quod DEUS (verbis utar Augu
 mirabili atq; INEFFABILI potestate opera
 non solum veras revelationes, sed etiam bonas voli
 est, cuius beneficio in conversione crescimu
 eamq; fructibus omnis generis testatam rec
 ipsum ultimum est, quò nos ordo verborum
 quo nunc tribus verbis agendum est, quanqu
 quædam jam dixerimus. Modo dicebamus, v
 generationis nostræ I. Pet. I. 23. quod ipsum si in
 non potest, quin centuplum fructum edat.
 Paulus Colossensibus, quod ad ipsos verbum
 ἰσοϋν h. e. fructum protulisset. Atq; idem es
 sibus gratulatur, quod nimirum corde bono
 nuerint, & fructum attulerint per patientia
 necessario studendum est sanctimonix & bon
 que imbrem sapientie in se ventientem combiberit
 commodam eis, per quos excolitur, recipit benedic
 fert spinas & tribulos, rejectanea & maledicti
 tendit ad exustionem. Habentibus dabitur, h
 utentibus eo quod acceperunt, explicante A
 bona opera facienda, B. Lutherus ad tria capi
 Lobeckius, ut dicat Dei causa esse bona opera
 davit: in hunc finem nos creavit, redemit:
 DEUS glorificatur; illis nostram gratitudin
 ea DEO debemus. Proximi & Ecclesiæ ca
 exemplo lucrifaciamus: provocemus alios,
 scandalum vitemus: calumniatoribus os ol
 que causa, ut nostram professionem cohone
 certam faciamus electionem & vocationem
 peribus tanquam individuus comitibus se pa
 nis operibus exsuscitetur, exerceatur & cor
 nostras spirituali læticia afficiamus: deniq;

the scale towards document

æ conver
 nationis
 cor ad ob. lib. de
 q; occulta grat.
 hominum. Christ.
 n Verbum cap. 14.
 ersistimus,
 Atque id
 ducit, de
 ccasione
 semen re. Thef. XX.
 cadit, fieri
 ulabatur. Luc. II. 8.
 xpm Qops
 salonicen
 onem reti
 nim renato
 rra quippe,
 herbam ac. Ebr. VI.
 ar qua pro
 7. 8.
 cujus exitus
 nignitate
 las, cur sint
 ita explicat
 a ipse man. Diss. IX.
 ent: per ea in A. C.
 denique
 num nostro
 edificemus:
 Nostri deni
 bona opera
 des bonis o
 s nostra bo
 conscientias
 tra facientes
 DEI